

Татар.
1-48

شور

۱۹۰۸ = نومبر ۱۳

۱۹۰۸ = ۱۳/۱۱

اورنبورغدا اونبيش كونده ير يققان
ادبي قنى و سياسى مجموعه در

مصرى رضا الدين بن فضل الدين =
ناشرى م. شاکر م. ذاکر راميفلر

«شورا»

مجموعه‌نك بابلارى اوشبېر تىبىدە بولنور:

- (۱) مشهور آدملىر والوغ حادثىلار. بو بابدە اسكى ويڭىلاردىن بىر بىوك آدمنىڭ تىرجمىە خالى درج اولنور، پادشاھلاردىن بىر ايدىلىگى وقت مەكتىلرنىڭ تىسقى چە جىغرافىە تارىخى سويلەنور.
- (۲) مقاله‌لر. بو بابدە ادبى، تارىخى، اجتماعى مقاله‌لر بولنور.
- (۳) تىربىيە و تعليم. بو بابدە حفظ صحت، تىبىر، منزل، تعليم، مەكتەب و مەدرىسە، شا كىرەم مەملەكە دائىر بىندىلر يازلنور.
- (۴) كىشىيات و اختىراعات.
- (۵) متنوعە. مەملەكەت ايجىندە و طىشندە اولان ھەر تۈرلى خىر و مەلۇمەت يازلنور.
- (۶) تىقرىظ و انتقاد. يىڭى چىقىمىش ائىرلر (كىتاب، رسالە و غىزىتە ھەم ژورناللر) حقىدە مەلۇمات و بىرىلور.
- (۷) اجمال سىياسى. روسىيەنىڭ ايجىندە و طىشندە اولان ايكى ھفتەلك سىياسى خاللر تىسقىلىق ايلە بىيان ايدىلنور.
- (۸) ھىواسلە و خابىرە. سۇال و جوابلر ھەر تۈرلى مەكتۇبلر يازلنور.
- (۹) حكايات. اشعار، لطائف و مقاللر.

ناشرلرى: محمدشا كىر و محمد زاكىر رامىيىقلر. محورى: رضا اللدىن بن فخر اللدىن.

آبونە بىدى: يىللىق دورت روبلە - ۶. ايللىق ۲ روبلە ۲۰ كاپك.
«وقت» ايلە بىرگە آلوچىلرغە يىللىق بىدى ۳ روبلە، ۶ ايللىق ۱ روبلە ۸۰ كاپك.
اجنبى مەملەكتلر ايجون بىر يىللىغى ۱۵ فرانك.

آدرس: Оренбургъ, редакция «ШУРО»

شور

آبونه بدلى : سنهك : ۴، آلتى آيلىق ۲ روبله ۲۰ كاپك .
« وقت » برلىن برگه آلوچىلارغە :
سنهك ۷، آلتى آيلىق ۳ روبله ۸۰ كاپك در .

آدرس :

Редакция «ШУРО» Оренбургъ — Rédaaction du «Chouro» Orenbourg.

نومر ۱۳

اورنبورغده اون بيش كونده بر چققان علمى وادبى مجموعە در .

مشهور آدمير والوغ حادير

(۷) عبد اللطيف خان

۹۲۴ — ۱۵۱۸

شونك ايجون مسقوا كنازى عسكر و ماء مورلر
ايله برلكده مسقوادن قزان شهرينه يباروب
تخت كه او طور تدردى و اوزينه اطاعتلى اولور
ايجون ديه عبد اللطيف هم الوغ مير زالر
وقزانك معتبر دانلرندن آند ايتدردى (۱).

شيبانى خانلردن آغالاق خان اسمنده
بر ذات عبد اللطيف خان اوستنه كلور ايجون
حاضر لندهر، ديه بر خبر چيقد يغنى بهانه ايدوب،
مسقوا كنازى ايوان، قزان اوزرينه مسقوادن
عسكر يباردى . همده بوندن صورك خان حضورنك
مسقوا ماء مورلرى طور مق عادتى باشلاندى .
حائلرنى اوزلر ينگ دشمانلر ندىن صاقلامق بهانه .
سى ايله هر وقت قزانك مسقوا كنازى طرفندن روس
ماء مورلرى طور لر ايدى . مذكور ماء مورلر خاننى

(۱) صالايوف .

ابراهيم خان اوغلى و محمد امين خاننك
كچوك برادرى اولان اوشبو ذات ، محمد امين
خاننك ايكى مرتبه خانلغى آراسنده بيش ييل
قدر بر مدت قزان حكومتنده خان اولوب
طوردى .

عبد اللطيف قريمده آناسى نور سلطان
بيكه ياننده طوروب، ويليكى كناز حضورنده
خدمت ايدر ايجون ديه مسقواغه كلاهشيدى .
ايشته اوشبو وقت بونى قزانلر چاقرديلر .

۸) صاحب گری خان

۱۵۵۱ - ۹۵۸

محمد امین خان، اوشبو طوغمه سی صاحب گری بن میثلی گری نی خان قویمق طوغروسنه وصیت ایدوب وفات ایتمش همده قریم خانی محمد گری بن میثلی گری طرفندن بیارلمش ایچی آپپاق میرزا ایله صاحب گری نی خان ایتمک حقنده مسقوا کنازی واسیلی عهد باصا مشیدی. فقط اش بویله اولور ایسه قزان ایله قریم بر نقطهغه پیقولمق لازم کله چکنی و بو حال مسقوا سیاستنه محض ضرر ایدیکن فکراب واسیلی بو عهدنی بوزدی وشول کونلرده مسقوا حمایه سنده میشار (قاسم) شهرنده طور مقده اولان شاه علی بن الله یارنی قزان خانی ایدوب قوبارغه قرار ویردی قزان خلقینگ اوشبو طوغروده رضالقرینی آلور ایچون بالقصد آدم کوندردی. قزان خلقی ایسه شاه علی نك خان اولمقینه (قارا مزین سوزینه کوره) رضا اولد یلر همده شیخ علی حضورینه اوز طرفلرندن ایچی بیاردیلر.

اوشبو سبیدن واسیلی، مخصوص آدملر وعسکرلر ایله برلکده شاه علی بن الله یارنی قزانغه بیاردی وقزان تختنه اوطورنوب اهاالیدن بیعت آلدروب آند ایندردی.

قریم خانی محمد گری طرفندن ایچی صفتی ایله مسقواده طوز مقده اولان آپپاق میرزا، وایلی یانینه کروب: «محمد گری خان ایله صاحب گری نی قزان خانی ایتمک حقنده عهد یاصادک، بونی وفا ایده چک برده بزم دشمنمز

دشمانلرندن صافلامقن آرتق ایسه ایتمک آستونندن اورت بیارمک خدمتی ایله مشغول اولوب طور مشلردر. اوشبو سبیدن خان ایله خلقی آراسی بوزولوب، الفت ومعینک اسمی اولسون قاله، امشدر. سوگره ده قزان خلقلری عبداللطیف خان اوستونندن رسمی صورتده ایوان اوزرینه شکایت ایتدیلر. اوشبونی بهانه کوسنروب ایوان، مسقوادن عسکر بیاروب عبداللطیف خاننی طوتدردی ومسقواغه کونرتدی و «بیلی اوزیر، گه بیاروب حبس ایندردی.

اوشبو خبر قریمده میثلی گری خان غه ایرشدیکنده اوگی اوغلینگ بویله مسخره اولمقی ایچون آچیغی کلدی. مجرد ایوان رضالغنی آلور ایچون دشت قپچاق حکومتنی، آتا و بابالری بنا ایله ش «سرای» شهرینی خراب ایندیکنی فکراب میثلی گری خان نك کوشلی غایت معذب اولدی همده ایوان اوزرینه مکتوب یازوب: «عبد اللطیف خاننی آزاد ایدوب خانلر معاملسی کبی بر معاملهده اولرگز مطلوبدر، یاخود قریم گه بیارگز! یوسفه دوستلغیز کبسلوب آرامزده اولان صلح وعهدلر باطل اوور» دیدی.

اوشبو مکتوبنی آلدیغی صوگ ایوان، هبد اللطیف خاننی عیسن آزاد ایدوب، حرمت ایندی، فقط قریم گه واروب کوچ حاصل ایتمه سندن قورقوب چیت گه چیقارغه اختیاری ویرمادی. شول حال ایله مسقواده طوروب ۹۲۴ - ۱۵۱۸ ده ۹ نهی نو یا برده وفات اولدی. وفاتی حقنده نورلی فکرلر وتورلی ظنلر وارد، حقیقتنی ایسه الله تعالی بیلور.

بولنده اولنورغه نبوشلی ۱ « دیسهده اول وقت واسیلی، سلطان اطرافنده یوروچی ملالرایله پاشالرنک دهالرینی آلمشیدی. اوشبیر سبیدن سلطاننک ملالری وپاشالری واسیلینی حقلی، محمدگری خاننی حقسز تابدیبار. محمدگری خانده بوندن صوگ واسیلینک هر بر یغشی ویمان اشلرینه یرهمک الله اوقوب اطوررغه بچور اولدی.

استانبول طرفندن برکاتلی اش تابهادیغی صوگ محمدگری خان قزان خلقلری ایله معارفه ایدرگه وآنلرایله خبرلشورگه کوردی. حالبوکه قزان خلقی شاه علینک مسقوا مرادینه موافق حرکت ایدوندن رضا دگللر ایدی. ایشته بو حالنی بیلدیکی ایله قزان خلقلرنین سوز آلوب فریم چیروسی ایله صاحب گرینی «قزان» غه یباردی.

۹۲۸ - ۱۵۲۱ تاریخنده یاز کونی صاحب گری قزان شهرینک فایقاسینه کلوب توقنادی، قزان شهرینه کروب تخت که اطوردی، شاه علینی وردس طرفندن طوروچی ناظرلرنی جمله سنی حبس ایتدردی. بوندن صوگ ایسته دیکی برگه کنهک ایچون شاه علی گه رخصت ویردی. شاه علی ده خاتونی وبالالرینی برابر آلوب بالقچیلر کوبمه سینه اطوردب مسقواغه بوللاندی.

واسیلی، قزان واقعه لری ایله اواره اولوب، طوردیغی برساعتده: «نوغای وپولشه خلقلری ایله اتفاق ایدوب محمدگری خان روسیه گه هجوم ایتدر» دیه مسقواغه قورقنچ بر خبر کلدی. ویلکی کنازایسه فریم چیروبنه قارشو هسکر یباردی. فقط عسکر باشلقلری صوغش علمنی ازلری بیلمادیکلری وپیلوچیلرگه ده

اولان سیدامه خان حفیدی اولان شاه علینی قزان خاننی نصب ایدنک، بوایسه خیانتدر، قزان خانلی شاه علی گه دگل لیک، صاحب گری گه نبوشلیدر! دیه شلته ایتدی ایسه ده واسیلی: «بواش بنم اختیارمه اولمادی بن صاحب گرینی خان ایدر ایچون اجتهاد ایتدم، فقط قزان مسلمانلری اوزلرینه خانلق ایچون خاصلاب شاه علینی صورادیلر وشوندن باشقعه رضا اولمه چقلرینی بیان قیلدیبار» دیه جواب ویردی (۱) و میرزانک ده کیسه سینی طولدردی. شوگا کوره آپتاق میرزا فریم گه فایتوب قزان طوغروسنده واسیلینی عبسز ایدوب کوستردی. فقط محمدگری خان واسیلی حقنده حسن ظن ایتمادی و قزان اشلرنده حیل (۲) قوردیغینی ظن ایدوب اوچ آلمق تدبیرنه کوردی نه اولسهده بر فرصت تابوب روسیه گه هجوم ایتدی و مسقوا کنازلکینه حسابسز ضرر صالدی.

واسیلی اوشبیر طوغروده اوزینی مظلوم کوستروب تر دیا سلطانینه محمدگری اوستوندن شکایت ایتدی وشوگا کوره ترکیانک الک شهرتلی سلطانی اولان سلیمان قانونی روسیه گه بویله روشده ضرر صالماز ایچون محمدگری خان اوزرینه قطعی فرمان ویردی. گرچه محمدگری بالقصد ایله یباروب: «مسقوا کنازلکی کوندن کون کوچایسه در، هر برده اسلامرغه ضرر نیکوره در، ضبط ایتدیکی اورنلرنده مسجدلرنی کایسه ایتدر، اگرده بو حال دوام ایلر اولسه بر وقت بونک بتون اهل اسلام اوستنه مسلط اوله چغنتک شبهه یوق، شونک ایچون بر قدر احتیاط

(۱) نارامزین

(۲) بو طوغروده قزان مسلمانلری طرفندن مفصل

مورتده یازلمش مکتوب آلدیغی مضموندر.

هر بر یردن امیدلری اوزادیکى صوڭ مسقوا خلقى زور هدیه لر ایله ایلچیلر یباروب خان حضرتلر نندن صلح اونندیلر . خان ایسه بونلر نڭ رجا لرینی قبول ایتدی مسقوا طرفندن هر بیل ، دان تولانوب طور مق شرطی ایله صلح یازادی . بو یازونی واسیلی گه یباردیکلر نده تمام شادلق اوزرنده پیچاننی باصدی . خان ده عسکری ایله برابر قریم غه وقران عسکری ده قزانغه فایتوب کندیلر (۱) . مسقوا خلقی اوشبو بلادن قورتلوب قالدقلر ینڭ شکرانه سی ایچون هر بیل ۲۹ نچی ایونده دینی بایرام اینمکده لردر . (پیتراو بایرامی) .

محمد گری خان قریم ، قزان حتی که نوغای ترکستان و سیبری یا ولایتلرینی برگه قوشوب کوچلی بر اسلام دولتی ناعسیمس ایتمک قصدنده ایدی . اوشبو پلانی بو ینچه ۹۲۹ - ۱۵۲۲ تاریخنده استرخان ولایتنی ضبط ایتدی . ا کرده تدبیر ایله حرکت ایتمش اوله ایدی ، محمد گری خان بو مرادینه ینڭل روشده یته چک حتی که ایران ایله مسقوانی ضبط ایدوب آوروپانی تتر اچک ایدی . فقط ترک و تاتار خلقنک بهادرلق اولسه ده تدبیر یوقدر ، بونلر تدبیر سزلسکلری سببندن بهادرلقلری ایله حاصل ایلامش دولتلرینی بر ساعت ایچنده تلف و ضایع ایتمکده لر ؛ شول سببلی محمد گری خان مذکور مرادینه ابر شه آلما دی (۲) .

(۱) محمد گری خاننڭ آشغوب فایتوب کیتوینڭ سببی برهان پاشا از اؤسکی اسمنده بر آدمنڭ مکتوبلر نندن آڭلادیغینه کوره فارامزین ، استرخان خانلری طرفندن قریم مملکتینه هجوم ایدرگه حاضرلنمک خبرلری کلدیکیدر ، دیه کوستره در ج ۷ (ح) بیت ۲۲ .

(۲) بو سوزلرنی قارا مزین سویلامشدر . وانعا ترک و تاتارلرنڭ تاریخلرنی تفتیش ایدنلرگه بونلر نڭ فوق العاده بهادر و جسور ، مروتنی ، مرحمت و شفقتلی اما تدبیر سز ایدیکلری آچیق کورلوب طورر .

کیڭاش ایتما دیکلری با که بیلوچیلر نڭ مشورت لرینی طوتما دقلری سببندن خان عسکری ایله صوغشه آلما دیلر ، خان ایسه اوقا ییباغه سندن چیقدی ، روس عسکرلری قاچدیلر . کناز ولادیمر قوربسکی ، کناز شدرمیتوف کبی بهادرلر صوغشده هلاک بولدیلر ، کناز فیدور آبالینسکی اسیر توشدی . عین شول وقت صاحب گری خان ژولغه بو ینچه قزان عسکری ایله مسقوا اوستینه کلمکده ایدیکى ایشدلی . اوشبو سببندن نه قبلور غه ده بیله ای واسیلی تمام حیرانلقده قالدی .

قزان وقریم چیرولری « قواومنا » شهری باننده بر برینه قوشلدیلر مسقوا عسکرینی قردیلر ، هلاک ایتدیلر ، اسیر آلدیلر . باتو خان ایله توقتامیش خان واقعه لرینی ایکنچی مرتبه اوله رفی کتوردیلر . ایکی عسکر بر لکنک منتظم روشده مسقوا اوستنه یوردیلر . ویلیکی کناز واسیلی مسقوانی چوقنچق کباوی پیترا (خدای بیردی بن ابراهیم خان القزانی) قولینه تابشروب اوزی « ولوف » شهرینه قاچوب کندی . قورقولر نندن مسقوا خلقی نه قبلور غه بیله ایدیلر .

۹۲۸ - ۱۵۲۱ ده ایچون ۲۹ نچی کون خان ، مسقواغه براق دگل برگه کلوب طوقتا دی . بونی کوروب مسقوا خلقی کریبل گه قاچار غه باشلا دیلر . اوراملر آت ، آربه ، خاتون قز ، بالا چاغا ایله طولمش ، نظام وترتیب تماما بتمش ، قاپقه لردن کرگان وقتده بربری اوستینه یغلوب طغزلا شوب طور مقده لر ایدی . مسقوا ده طوب آتو علمنی بیلوچی بر نمسه اولسه ده داری اولما دیغی سببندن طوب ایله نمسه دن فائده اولچق دگل ایدی .

صاوب پلانر قوروب بوروچی شاه علی خان اولور ایدی .

صاحب گری بو حاللرنی کوروب آلداغی بیلده روسلرنگ قزان اوستنه کیلچکلرنده شبههسی قالمادی ، فقط بردن قزان ایچی طنچ اولمادیغندن وایکنچیدن قزان عسکری ایله گنه روسلرغه قارشو طوررغه میکن کورلما دیکندن استانبولده سلطان سلیمان قانونی حضورینه ایچی بباروب قزان میلکننی اوزینه تابع حساب ایدرگه و قزانیده واسیلی دن صافلارغه اوتندی .

سلطان سلیمان اوشبو وقتده بتون جهاننی تتراتوب طور مقده اولان فوت وشوکتلی بر پادشاه ایدی . اگرده استانبولک تخننه یاتقان وقتنه واسیای گه بارماق سلسکمش اوله ایدی واسیلی قزان طرفینه هنی کوز صالاقچ دگل ایدی ، فقط قزانه عسکرده ببارمادی وجدی صورتده اولارق قزان مسئله سینه کرشما دی ده . آنچه بر سودا مسئلهسی ایله مسقواغه ببارمش اولان اسکندر منکوبسکی اسملی (۱) برگریک آرقلی اوشبو مسئله حقتده ده سو بلاشورگه قوشدی . (خرستیان برگریک ، مسقواده ویلیکی ککناز سرابنده قزان میلکننی استانبول سلطانینه و بزرگه اجتهاد ایته مسلمانلرنی بربرگه بیغوب کوچ حاصل ایندررگه طریقه ایش! قارامزین ذک: - ترک و ناتارلر بهادرلر ، اما اداره وتد بیرلری یوق! - دبدیکی سوزی درستدر . حالبوکه سلطان سلیمان ترکیبا ده الک شهرتلی

(۱) بو کیسه سلطان طرفندن مسقواغه اوچ دفعه

کلدی و ۱۵۳۰ نچی بیلده مسقواده وفات اولدی . قارامزین

ج. ۷ بیت ۱۵۶ .

مسقواکنازی واسیلی محمد گری خاننگ مذکور فکر لرنی تمام بیلوب طورر وشول سبیدن ده فریم ایله قزانی بر بردن آیرر ایچون چاره یفرصت کوزاتر ایدی .

محمد گری خاننگ استرخانی ضبط ایند یکن اینشدیکی صوگ صاحب گری خان قزانه اولان مسقوا ایلیچسی واسیلی یور یفنی و مسقوا تبعه لرنی اولدرتدی و ماللرینی ضبط ایندردی . بونی ایندرب مسقوا خلقی پک متاثر اولدیلر . و افراط درجه ده قایغردیلر . بو واقعه ایسه ۹۲۹ - ۱۵۲۳ تاریخنده یاز کونی ایدی . فقط مسقواغه اوشبو خبر ایله برلکده قریم خانی محمد گری خاننگ اولدرلدیکی خبری ده ایرشوب (۱) مسقوا خلقینک شادلانولرینه سبب اولدی . صاحب گری خاندن اوچ آلور ایچون ویلیکی کناز واسیلی ، عسکر بیغوب قزان اوستنه وار مق قصدیله نیژغورود شهرینه کلدی وشوندن قزان اوستنه شاه علی خان ایله باشقه لرنی بیاردی .

بونلر ایسه «صور» صوی ژولغه گه قوشلقان بر گه «واسیلی صورسکی» شهرینی بنا ایندیلر و بوندن باشقه هم روسیه عسکری صغور و قزا نلیرغه هجوم ایدرگه یاردم وبره چک قلعه لر باصادیلر . قزان تبعه لرنی کوب مشقنلرگه توشردیلر ، جای بویی اوشبو خدمتلر ایله شغللنوب کوز اولدیغنده مسقواغه قایتدیلر . اوشبو بیبل وجودکه کتورمش شیلر یاردمی ایله کیلچک بیلده قزانی ضبط ایده چکلرنده شبهه لری قالما دی . بو وقت الک اخلاص ایله خدمت ایدوچی روس عسکرینی ترتیب که

(۱) نوغای مفسد لرندن مامای ایله آغیش طرفندن

اولدرلدی ، یاشی ۱۵۸۵ ده ایدی . (قاموس الاعلام و قارامزین) .

واروب سلطاندن یاردم صورامقنی جزم ایتدی .

اوزینک یاقینلرینه اوشبو فکرینی سوبلاد یکی حالده عموم خلقلرغه ایسه هج گه وارمقده ابدیکنی اعلان ایتدی واروزینک بر طوغمه سی محمودگری بن مکی گری اوغلی صفاگری نی اورنینه نایب روشنده قویوب اوزی قزاندن چیقوب کتدی . بو واقعه ایسه ۹۳۰ - ۱۵۲۴ تاریخنده یاز کوننده اولمشدر . حقیقت حالدن خبرسز اولان خلقلر صاحب گری خانک بویله وقتده هج گه کیتوندن رضا اولمادیلر ، جین ودنیلگی سببندن مسقواللردن قاچوب کتدی دبه تهمت ایتدیلر .

صاحب گری خان استانبولغه واروب مقصودنی سویلامش ایسه ده سوزی التغانسز قالدی ؛ قزان مملکتی اوز حمایه سنده ایدکنی اعلان ایدوب صاحب گری گه عسکر وفرمان و پروپ قزانغه فایتاروب بیاره چک برده سلطان ، صاحب گری خاننی قریم خانی ایدوب قریم گه بیاردی ، قزان کوکللردن ، خاطرلردن چقوب مهمل قالدی . آخرنده ترک سلطانلرینک تدبیر - سز لکلری سببندن صاحب گری خان ۵۰ یاشنک وقتنده مقتول اولدی . بو واقعه ۹۵۸ - ۱۵۵۱ ده قریم ولایتنده اولمشدر .

صاحب گری خان ، « بغه سراي » شهرته خان سراي یاننده اولان جامع شریف ایله بر چوق مسجد و مدرسهلر بنا ایتدردی ، انل ، جابق ، قوبان ، دون ، اوزی ، جم بیلغه لری بوینده اولان چادر ایله یوروچی تاتارلر نی قریم ولایتنه کتوروب یرلشدردی و هر برینه ده لازم درجه یر و پروپ معهور ایتدردی (۱) .

پادشاهلرنگ بری ایدی . بویله بیوک مسئله نی خرستیان کرپک ذمه سینه تابشرمق « حمص » خلقینک یهودی مؤذن باللاب قویمقلرندن ده عجبدر ! .

منکوبسکی ایسه قزان مملکتینک کوبدن بیرلی مسقوا حمایتنده اولدیغنی واوشبو سببندن صاحب گری خانک ترک سلطانینه ویررگه حق یوق ایدیکنی رسمی صورتده اعلان ایتدی . بناء علیه صاحب گری قزان مملکتی هج حامیسز و یاردمچیسز قالدی

صاحب گری خان استانبولده سوزی اوتنایدیکنی وسلطان ایلچیسسی طرفندن قزانک مسقوا حمایه سنده اولوب ده اوزینک یالکمز بر اختلاچی اولدیغی ایله اعلان ایدلدیکن ایشندیکی صوگ بتون بتونه مایوس اولدی وفانغی طرفه قارارغه ده بیلمای عاجز قالدی . آخرنده ده اوزی سلطان حضورینه واروب سوبلاشدیکی تقدیرده سوزینی قبول ایتدره . چکنی ، بو سببندن ده سلطان اسمندن قزان مملکتی سلطان حمایه سنده اولدیغی ایله اعلان قیلدره چغنی امید ایدوب بالقصد اوزی استانبولغه سفر قیلورغه قرار ببردی . قزان مملکتی بتون بتونه ضبط ایدوب مسقوا کنازلگینه قوشمق قصدیل و یلیکی کناز واسیلی ۱۵۰۰۰۰ عسکر ترتیب ایدوب (۱) قزان اوستنه بیاردی عسکر باشلقلری ایسه شاه علی خان ، وغیرلر اولور ایدی .

ایشته بو خبرنی ایشندیکی ایله صاحب گری خان اچون بتون دنیا تار اولدی ومقدمه ویرمش قزارینه بناء استانبول

(۱) ایکنجی بر یرنده قارامزین اوشبو عسکرک

۱۸۰۰۰۰ ایدیکنی روایت ایتد در . ج ۷ (ح) بیت ۲۶ .

(۱) مستفاد الاخبار . ج ۱ بیت ۱۳۱ - ۱۳۲ .

ذاتنڭ ترجمه، حالتي، خلق وعمللريني، ناربخده اولان اورننى بيلورگه پك تيوشلى اولسه كرك. شونڭ ايجون عرب مجله لرندين انتخاب ايدوب بو يرده بر قدر ترجمه، حالي يازلمق مناسب كورلدى.

مصطفى كامل پاشا

مصرده «اللؤا» جريدده سينڭ صاحبي اولوب ۱۸۷۴ده دنيياغه كلىدى ۱۹۰۸ده وفات ايندى.

مصطفى كامل

اوشبو ييل ۱۰ -- ۲۳ نچى فيورال مصطفى كامل پاشا وفات اولوب مصر ايجون بيوك مصيبت اولدى. بو حسرتنڭ اثرى مصردن اوتوب بتون اسلام عالمينه نارالدى، تاوشى ده مشرق ومغربلرده شاولاب توردى.

«اللؤا» صاحبي اولان مصطفى كامل پاشامذكور كونده وفات اولوب، ايكنچى كونده مدفون اولدى. جنازه سينه حاضر اولمش ذاتلر اون بيئكلر ايله سانالور ايدى. مصرده اولان قارت وياش، باي و فقير، عالم و جاهل الحاصل بتون خلق بو جنازه نڭ آردندن يورديلر. شاعرلر مرثيه لر، خطيبلر نطقلر سويلاديلر. غزته و مجله لر آغلاديلر، بونڭ حقنده اولان مرثيه و قايقو-لرني يازوب هفته و آيلر ايله شغللنديلر. بتون مصر مملكتنى بر دار الاحزان اولدى.

جمعيت خبيرلر، جمعيت ادبيلر، علمى مجلسلر، مى مکتب و مدرسسه لر حتى كه بعض ماسون جمعيتلرى ده اوشبو عمومى قايقوغه اشتراك ايتديلر. كوب كيمسه لر بونگا باغشلاب جمعيت خبيرلرگه اعانتلر و يورديلر. آنكلييه، فرانسييه مملكتلر نندن، هندستان طرفلر ندىن تعزبه مکتوبلرى كلىدى. تيلغراف آگينتلىرى، فرنڭ غزته لرى بونڭ وفاتى حقنده بيئكلر ايتديلر. تمثالنى قويار ايجون مصرده بر كامپسيه تشكىل ايدلدى.

ايمدى وفاتى بو درجه ده اثرلى اولان

ترجمه، حالي

مصطفى كامل پاشا ۱۸۷۴ ده ۱۴-۲ نچى آغوستده مصر شهرنده دنيياغه كلىدى. آنا و آنا سى مصرلى اولوب، آتاسى مهندس ايدى، مصطفى ايندائى مکتب اوقودىغى و فنڭ آتاسى وفات اولدى. ۱۲ ياشنده و فنڭ ايندائى مکتب درسلىرى، تمام ايتدى بوندى صولڭ تجهيزيه مدرسسه سنده دورت ييل اوقودى وشهادت نامه آلوب چقىدى. تجهيزيه مدرسسه سنده اولديغى وقت زيرا كلكى وسوزگه ماهرلكى ايله استاذلر ينى عجب كه فالدرمش، حتى كه شول وقتده معارف ناظرى اولان على پاشا مبارك: «سن امرى القيس كى كورلورسن، كىل چكك پك الوغ بر آدم اوله چقسين!» ديمشدر.

بو مدرسسه نى تمام ايتدىكى صولڭ حرق مدرسسه سينه كروب آدواقاتلىق ايجون حاضر لشمش وشونڭله برابر فرانسزار نڭ حقوق مدرسسه لر ينده ده دوام ايلمشدر. (بر وقت ايكى حقوق مدرسسه سنده تحصيل ايتمش). بوندىن صولڭ فرانسسه ده طراون شهرنده اولان حقوق مدرسسه سنده اوقوب ۱۹ ياشنده وقت شهادت نامه آلمشدر.

فرانسسه ده اوقودىغى وقت اوزينڭ استاذ لرندىن فرانسزغه محبت اينمك و انگليزلرگه نفرت ايلمك عادتنى اوگرشمش واوشبو وقت ندىن مصرنى انگليزلردىن قوتقارمق فكر ينده كرمشيدى.

مصر مسئلہ سی حقندہ سوز سويلرگه حقلیم ! «
ديه قاتبع جواب وپردی . ناظر ایسه . معارف
نظارتنه شکایت ایتدی ، معارف نظارتی ده
شاگردلرنگ بو کبی مجلسلرگه اشتراك ایدو
لرنی منع ایدوب فرمان نشر ایتدی . بوشیلارنی
مصطفی اوزینه قارشو اشلاندیکنی بیلوب
مقصودینه دخی غیرت ایل کرشدی .

اوشبو بیل فرانسه غه واروب علم حقوق
ایل مشغول اولدی وایکنچی بیلده مصرغه قایتوب
آدوافاتلك ایدرگه کرشدی واسکنده به گه واروب
کوب خلق حضورنده خطبه سويلادی اوشبو
خطبه سی ایلده خلق کوکلنی تسخیر ایتدی .
۱۸۹۵ نچی بیل پاریزغه واروب فرانسه

پارلمینتوسسینه عربضه ووروب انگلیزلرننگ
مصر دن چقولرینی طلب ایدرگه اوتندی . بو
اشلردن زور نتیجه چقاسده اوشبو یاش
بکیتنگ جسارتی و فصاحتی ، غیرت و همتی
حقندہ فرانسوزار حیران اولدیلر ، غزته لری
بوننگ حقندہ اوزون مقاله لر یازدیلر ، مجلسلر
گه چاقروب خطبه لر سويلاتلر ایددی . حالبوکه
بو وقت یاشی آنچق ۲۱ ده اولمشدر .

مصر دن باز مش مکتوبنه انگلیز وزیرلر
ندیخ اولان غلادستون : « مصر دن چقاروقتمز
کوبدن یتدی ! ، ديه جواب باز مشیدی .

۱۸۹۶ ده مصرغه قایتوب همیشه سیاست
ایل شغللندی ، خطبه لر سويلاب جریده لرگه
یازدی ، آخرنده ده اوزینگ فکینه خدمت
ایتدر رایجون ۱۹۰۰ ده « اللوا » اسمنگ جریده
سنی چقاررغه باشلادی . بو جریده شمدی
۹ نچی بیلینه کردی و همیشه دوام ایلر . بوننگ
ایل گنه قناعت ایتمای انگلیز و فرانسوز لسان
لرنده ده « اللوا » نشر ایدرگه کرشدی ،

بر چوق ادبی جمعیتلرگه اعضا اولارق یازلدی ،
مجلسلرده خطبه لر سويلر و وطنی جریده لرده
مقاله لر بازار ایددی .

« فتح اندلس » اسمنده بر تياتر کتابی
و « حیات الامم » نام ایکنچی بر اثر ترتیب
ایتدی و صوگره ده « المسئلة الشرقيّة » اسمنده
مشهور رساله سینی یازوب نشر ایلادی .
بونلرنگ هر برینگ مندرجه لری مصر خلقینه
مصرنگ استقلالنی سويدر مک و وطنی شعور
اورنلاشدر مقدن عبارت اولور ایددی . اوشبو
سببدن یانینه ایدده شلری بیغولدی ، دوست
و مریدلری کوبایدی و اوشبو وقت « المدرسة »
اسمنده بر ژورنال چقاررغه کرشدی .

۱۸۹۲ تاریخنده مصرنگ خطیبی اولان
عبدالله ندیم مصرغه قایتدی و اوشبو وقت
مصطفی کامل پاشا بوننگ مجلسینه دوام ایدوب
استفاده ایلادی ، عربی پاشاننگ مرادیننگ ناتمام
قالدیغیننگ سببلرینی اوگرنیدی . شونلردن
صاقلانوب اش که کرادیکی صورتده مصری
انگلیزلردن خلاص ایتمک ممکن اوله چغنی ظن
ایلر اولدی .

خدیه عباس پاشاننگ تخت که چیقدیغی کون
اولوق مناسبتی ایل ۱۸۹۳ نچی بیل ۸ نچی
ینوارده ایدده شلری ایل « ازبکیه » ده بایرام
یاصادیلر . برنچی مرتبه اولارق مصطفی کامل
پاشا اوشبو مجلسده خطبه سويلاب ، خطبه سنده
انگلیزلرننگ مصر دن چقولرینی طلب ایدرگه
تیوشلی ایدیکن آکلاندی . بو مجلسک حقوق
مدرسه سینک ناظری ده وار ایددی . ایکنچی
کونده اوشبو ناظر مصطفی نی اوزاوینه چاقروب ،
مذکور خطبه سی ایچون شلته ایدرگه کرشدی .
مصطفی ایسه : « بن مصرلی اولدیغم جهئل

بونلر ایچونده بالقصد آورو پاغه واروب مقتدر
حزب کتوردی .

آزغنه بر مناسبت کلور اولسه فرصت
کهرمای انگلیزلر خلائینه سویلار بازار ایدی .
دانشوای ، واقعه سی ظاهر اولدیغنده مصر
خلقندن ۱۲۵۰۰ عدد امضا بیغوب خدیو اسمینه
عریضه وپردی .

ترکیبا دولته دوست اولدیغی جهتل

مذکور دولت طرفندن کوب میداللو و آخرنه
ده پاشائی مرتبه سی آلدی . حزب وطنی ،
اسمنده مصرده بر حزب تشکیل اولدیغنده
مصطفی کامل پاشاده عمرک اولرق رئیس
صایلاندى . فقط اوشبو انتخاب سوکنده عمری
فسقه اولدی و ۳۴ نجی باشنده ایکن وقتنده
دنیایه وداع ایلادی .

(آخری وار .)

مقاله لر

آمریقا فکرلی

آنا و آنک ایزگولگی

بو مقاله خاتونلر ایچون دگل بلکه ابرلر
هم ده آنالرنک قدرلرینی لازم درجه ده
بیلمی طورغان ملبونلر ایله پاش یکتیلر
ایچون یازلنور .

قزو وطوزانلی برکیچه ده یوزلر ایله
خاتونلر بالالرنی قاراب شغللنوب اوزلربنک
راحتلرینی فدا ایلرلر . کون بوینچه قزوده
قراشلی اشلاب ، آروب فایتوچیلر آراسنده
یوزلر ایله خاتونلر کوله کوله بالالرینی
تربیه لرلر . بتون دنیا خلقی صالقون کیچه
لرده تورلوب ، چلنوب راحت بوفلادقلری

وقتده یوزلر ایله خاتونلر اوزلری اوشوب
بالالرینی قاراب یوقوسز اوطوررلر .

اجتهادلی ابرلرنی کورسه لر خلقلر مدح
ایتلر ؛ اوز اجتهادی ایله نه قدر بایلق حاصل
ایتدی ونه قدر جسارت هم اوکغانلق کوستردی ،
دیه بران بولوب سویلبلر . فقط خاتونسلر
اجتهادی درجه سنده اجتهادلی واوز اشنی
بیلوب اشلوچی دنیاده بر ایرده بولنماز !

آنا اوزینک بالاسنی ، فائده کورمک
ویا که آنک برابرینه برقراره لوق تابیق ایچون
دگل ، بلکه طوغریدن طوغری هیچ بر نرسه
امید ایتمای سویه در .

اوزینک مقصودینی بولدر ایچون جاننی فدا
ایدوچینی بیگده بر ایرتابیغکز حالده اوزینک
بالاسی ایچون جاننی فدا ایدوچی خاتونلرنی
بیگده بیگنی تابارسز . اوشبو سببدن آنالرینه

معامله لرینه قاراڭز! آنلار ایله گوزل معامله ده اولوچی کیمسه حقیقت حالده انسان واش کشیسی اولوب، باشقه سی حیوان و یرتقچدر. ای افندی! اوز اوزگه حسن ظن ایدوب بیک زور آدم روشنده یوررسن، بویله ظنلرده. معنا یوقدر! اش دلیل ایستر، آنالڭ سنڭ ایچون بتون راحتنی فدا ایتدی، بونڭ ایله قناعت ایتمای حتی حاجت اولسه جاننی فدا ایدرگه ده حاضر ایدی. لکن سن، اوزینه حسن ظنی آدم! آنا که نه کبی مکافات ونه کبی مرحمت ایلاڭ؟ آنالرنڭ حاللرینی اصلاح ایتمک حقنده کوسترمش خدمتلرڭ نه دن عبارتدر؟ بیور! مرحمت ایدوب شونلرنی سوبله! . . .

ع

الله و آنڭ وارلیغی

دنیا ده اڭ کوب وهر اورنده اوله طورغان بعثلردن: «الله وارمی؟ جانار منگولکمی؟» بعثلریدر. هر تورلی نیلده وهر تورلی اسلوبده بو بعثلر حقنده بازلمش اثرلر حسابسز در، بو طوغروده دینلیلر، دینسزلر وهر بر نرسه نی بیلیمک آرزوسنده اولان آدملر یازالر و یازمشلردر.

بعض کیمسه لر کورلورکه: العباد بالله! دنیا الهه محتاج دگل، آندن باشقه طورونڭ ممکنلگنی فن کوستردی دیبورلر. استغفرالله! بو سوز آب آچق افترادر. زیرا فن اللهنڭ یوقلغنی دگل بلکه بارلغنی اثبات ایتمشدر.

بر آدم آنالری بوغالغان ماچی بالالربنی یاش وکوزلری آچلمازدن مقدم آلوب بر صدوقغه صالحوب تربیه ایدر اولدی. صدوقغه

حرمت اینمک ایله بتون بالالر اڭ زور بورچ اولمق ایله بورچلوردر.

دنیا ده بیوک آدم کیمدر بیلورمبسز؟ آناسینڭ قدرینی بیلوب، آڭا حرمت قیلور غه و آنڭ رضالقن آلورغه اجتهاد ایتوچیدر. اڭ قانیغ باغری آدم ناپالیون ایدی. کونچی و ماقتانچق بونڭله برابر غایت غیرتلی ایدی. ایشته بو آدم آناسنی حرمت ایتمک طوغروسنده امثالسز ایدی آناسینی پادشاه و اوزبندی ده آنڭ یاننده بر خدمتچی صفتنده طوتار هم ده: «کندیمی بو مرتبه لرگه یتشدره چک روشده تربیه ایتمش آنامه بورچی ادا ایتمکدن عاجزم، بالانڭ کیله چک کونی آناسی نڭ قولنده در، دیبور ایدی.

دقت ایدڭز! بالانڭ کیله چکی آناسینڭ قولنده، املرنڭ کیله چکی ده آنالر قولنده در. املرنڭ امت بولوب دنیا یوزنک طورمق لرینه سبیلر آنالردر.

هر بر آنا اوزبیک بالاسینی کیله چکده بیوک آدم اوله چغنی اعتقاد ایدوب تربیه ایته در. لکن کوب ایرلر واردر که اوزلرینڭ فاشو لقلری سببندن آنالرینڭ اعتقاد ایتوارینڭ خلافنه اولرق معناسر آدملر جیوندیغینه کیلوب قوشولالر و دنیا ده ناندورلک تارانالر.

آنالرنڭ شفقتلری سببندن دنیاغه مرحمت و شفقت تارانلر. آنالرنڭ بالالربنه اشانولری سببندن دنیا ده شجاعت اهم اقدام آرتا بارادر. آنالرنڭ حمایتلری هر وقت آنالرنڭ قانیغ کوڭللربنی مغلوب ایته در.

بر کیمسه نڭ اش کشیسی اولوب اولما دیغنی بیلسڭز کیلسه آناسینه اولان معامله سینده و عموما ملت آنالربنه (خانولرغه) اولان

تگرماچلر قوبوب، قوباش جېلىسى ايله فائده لىنىونلر اېچون تارتوب قوباشقه چىقار ايدى معلوم ساعىتلرده سوت اېچرر ايدى يانلرېنه ات كېلوب اورر وفورفتور اولسه آنى قووب يبارر ايدى .

ماچى بالالارى شول بىردن اوتوب باروچى بر قارت ماچى سوبلاوينه كوره اوزلرېنى اوشبو آدم گه مهناچلر ايدىكلرېنى اگرده اول بوروشده تريبه ايتىمگان بولسه احتمال كوبدن هلاك اولهچقلىرىنى بېلىدىلر اويشته بو « ايمان » مرتبه سېدىر .

كولارنىڭ بىرنده ماچى بالالرىدىن برى اوز بېلىدىكى ايله ، وقىسىز صىدىغىدىن چىقىد ده شول وقت ات كېلوب بووب اوتىردى . بونىڭ اوامى اېچون هېچ كىم عىبلو دگل چىنكه اول اوزى نظام وقاعده نى بوزدى ، زىرا قاعده آنلر نىڭ صىدىقدىن چىقما زلقلىرىنى تلىدىر ايدى .

بو وقت بونارنىڭ بىرسىنىڭ ازغىنه بركوزى كوره باشلاغان ايدى اويشته اوشبو نارى يارمه سى قدر كوزىنىڭ اچلويىنه مفرور اولوب : « بىزى تريبه قىلوچى آدم هېچ يوق ايمىش ، بىز يوقغه اشانوب يورگانىز ، اگرده حقيقت حالده بىزنى تريبه ايتوچى آدم بولسه ايدى ، بىزم طوغانىز نى هېچ تېوشسىز بىر ده اتىد اشانوب اوتىرماز ايدى ، طوغروسى بىزنى تريبه ايتوچى يوق ! بىز اوزمىز گه اوزمىز خواجه مىز ، اوزمىز اېچون دنيا ايله صوغىشمق بىزم اوزمىز گه تېوشلى ! » دېه سويلر گه كىرشدى .

اېكىنچى بر ماچى بالاسىنىڭ كوزى دىخى ارتقى اچىلدى واوتىه گى طوغاندىن كوبراك كوره باشلادى . هم ده : دېن بىخى بىلدىم بىزنى

تريبه قىلوچى آدم يوق ، بلكه بىزنى طبيعت اوشبو روشده دنياغه كتورگان ودنياده تريبه ايتوب طورادىر ، اصلده بىزنىڭ بو صىدىقېز قوباش قىزدروبىنىڭ اثرى ايله يورر گه باشلىدىر ، نىندىلىق عجب طبيعت ! قوباش قىزى نه روشده اثر وېروب بورتر گه باشلاوينه ذهنم بىنى ، لىكن اچىق بىلدىم : بىزنى تريبه ايتوچى آدم يوق اما بىز گه هر كون معلوم وقتده سوت كېلوب طوروى دور سېبىدىلر . هر دور كلىدىكى شوبىل اشنىڭ اولمىقى لازىمىر ، دور كېلوب بىندىكى ايله بىز گه سوننىڭ كېلىمى طبيعىدىر ، بىز اوزمىز بىل باشلايدىمىز دىنبرو بو سوت شوبىل كېلوب طوره در ، بوندىن صونىڭ هم كېلچكىلر . تاشلا كىز يوق ومعناسىز دعوا لىرى ! اورنىم كىرام ده خىرسىز اولارق راحت ياتام ! — بىزنى تريبه ايتوچى آدم وار ! — دىگان سوز كىزى زىنهار قولاغىم كىرنا كىز ! بوندى معناسىز سوزدىن كو كىلم بولغانا ! بتون دنيا طبيعت حكىمى ايله يورروب طورادىر ، بو علملر نى وبو سرلر نى اڭ اېلك اولارق بىن بىلدىم ! » دېه سويلر اولدى .

بوندىن صونىڭ اوچونچى بر ماچى بالاسى دىخى بىلدىمىك دعوا مىنى اوتىه گىلدىن ارتقى ايدوب بىك كوب سوزلر سويلر گه كىرشدى . آننىڭ سوزلرى ايسه غايت اوزوندىر .

بىر وقتلر كېلدى . ماچى بالالرىنىڭ سلامت قالغانلرى اوسدىلر ، كوزلرى تمام اچلدى ، اوزلرىنى تريبه ايتوچى آدمنى بوز به بوز كوروب بېلىدىلر . هم ايرىگه اوزلرىنىڭ خطا قلىرى طوغروسىدە يالوارغىه باشلادىلر : « بىز باشلىك ونادانلىغىمىز ايله احمقلىق ايتدىك ، عفو ايتىسنى ! ، كوزمىز بىخى كورمىك سېبىدىن بويىل خطالارغىه

دوچار اولدق! « ديه عندرلر ايتارگه كرشديلر . آدم ايسه بونلرغه : « آندن بئكا بر ضررده يوق ، بارگز! آستداغى اويك راختلانوب طورگز! » ديه مرحمت ايتدى ، بونلرده شادلانوب سيكرشوب چابوب آست اوى گه نوشوب كيتديلر .

اوشبو ماچى بالالرى ايسه اوشبو بحثمزگه مناسبتلى مثالدر . الك پرئچى صوقر ماچى بالاسندن مراد آمرىقاده ديزسولك ايله اسم چيقارمش « انزوسول » اولوب ، طبيعت سوزىنى سويلاب دعوا ايدرچى ماچى بالاسندن ده مراد « اسحق نبوتون » اواچونچى ماچى بالاسندن مراد « داروبن » در .

مثال بونده تمام اولدى فقط بز دنياده بولغان آدملر وعلم دعواسنى قيلوچى كيمسه لر حقيقت حالده هر بر مزده صوقر ماچى بالالرى اولوب ، بر شيدن خبرمز يوق ، طوزان قدر علمدن ده محروم اولمقده مز . هر نه وقت طبيعت سرلر ينى آچارغه كر شور ايسه ك ايكنچى بر مجهول نرسه كيلوب قارشو چيقمقده در .

برنگ قوياش تبره سنده يوروينى بيلدك ، لكن بو يورونك سببى بيلمكدن بو كون گه قدر بتون دنيا محروم طوره در . بونى تيكشورلر تيكشورگه كر شو چينك هر برى ده الك اولگى قوزغاتوب يبارو چينى آيتوگز آندن صوگغيسنى بن اوزم بيلورم! ، ديه حيران قالوب طورالر .

بعض عاميلر « جاذبيت » قاعده سينه بنا ايدوب الهنى انكار ايتمك اوله لر اما اصل « جاذبيت » قاعده سنى آچوچى بيوك عقل ، الهنك عظمتنه حيران قاله در .

جاذبيت قاعده سنى باشلاب بيلوچى « نبوتون » در . بو ذات حكمت سرلرى و ناموسلر ينه حيران ايدى ، هم ده ناموس ازلدن بيرلى اوز بئنگ اشلاب طورديغنى اعتقاد ايلر ايدى . « نبوتون » الهنى منكرلردن دگل بلكه اثبات ايدوچيلردن ايدى ، فقط عاميلر آنك فلسفه سنى بيلماديكلى سببندن آنى منكرلردن صانارلر . شوگا كوره بزده صوقر ماچى ايله آنى تمثيل ايتدك .

جاذبيت سرلر ينى صور اوچيلرغه نبوتون نك الك بيوك شاگردى اولان « كلفبن » نام ذات : « بونى بيلورگه بو كونكى علمنگ كوچى يته آلمايدر ، بزم اوز مزنگ هم بوندن خبرمز يوق ! » ديمشدر .

اله بارلغنده شبهه لرى اولان كيمسه لرگه آيته چك سوزمز اوشبودر : « اگرده شبهه گز اولسه قولگزده - حكمت - نى محكم طوتديغكز حالده شبهه لنگز ! فقط شول حكمتگز نك صوقر ماچى حكمتى قبيلندن دگل ايديكنى بيك آچبق بيلوگز ! هيچ نرسه بيلماديكگز نى ده بيك يغشى بيلوگز ! باشقه لرنگ نافص حكمتلر ينى اوزگزنك عقلگزه حاكم اولمقندن صافلاگز ! بونكله برابر اوزگزده اولان شبهه لر ايله باشقه لر نك ايمانلرينه ، اعتقادلرينه تعرض ايدرگه هكگز يوق ايديكنى ده بيلوگز ! شبهه نوشوب اوزگزنك سعادتكز ويران اولمش ايسه بونى اوزگزده صافلاگزده باشقه لرنگ سعادتلر ينى ده خراب ايدرگه يورمه گز ! قوياش كى آچبق بيلديكگز نرسه لر نى بتون دنياغه فققروب سويلرگه حقگزوار ، اما بو درجه ده اولمغان شيلرنى زنه ار ايجگزده گنه صافلاب آنك بونده توگوب ساچوب يورمه گز ! .

علوم عالیہ درس لری

(محمد فرید وجہی حضرت لری نك)

فقہ و حقوق اسلام فلسفہ سی (۱)

ایک اسلام اصول دینہنی قرالاشدر دقلى صوکنده الك برنچى اعتنالى فقہ خصوصنده اولوب، بونک حقنده کامل اجتهاد لرینی صرف ایلمش لدر. شریعت بنا ایلدنه چک اصللر جهله سی قرآن شریف ایچنده اولنور ایدی. اوشبو اصللر نك الك برنچى شارح و مفسرى جناب رسالتیناه ائدمز کندیسى اولوب، حوادث اوزرینه تطبیق ایدر اولمشدر. اوشبو سببندن «شروح نبوی» میدانه کیلوب، قرآن شریف نك مجمل کورلش برلرینه تفصیلات و برمش و اوشبو شروح نبوی کندیسى اصحاب کرام (رضی الله عنهم) کوکللرنده حفظ ایدلنوب بربرندن روایت ایلدنون جهانہ تارالمشدر.

بوندن صوکنده عمران کبگایدی، اهل اسلام تارالدى، احوال وزمانه ایسه بتون اصولی و فروعی ایله شریعتنی تدوین ایدرگه مجبور ایتدی. ایشته اوشبو وقت اوزا عی، شعبی، سعید بن المسیب، ابو حنیفه، شافعی، مالک، احمد و غیرلر کبی مسلمانلرنك برنچى حافظ فقیهلری ظاهر اولوب، تدوین شریعت حقنده اجتهادلرینی صرف ایتدیلر، شریعت حکملری حقنده تار او اولان حدیث شریفلرینی بر بوزندن یوروب بیغدیلر و بونلر (۱) بو درس لرنچق اقتباس یوللوزجه ایدلندی.

سببندن کوب معلوماتلر تحمیل ایتدیلر ایسه ده قطعی صورتده بونلر ایله عمل ایتمکنی لازم کورمادیلر. زیرا اسلام دینی اشارده تعری ایتمک ایله بیورر و قطعی دلیللرینی ایزامک ایله تکلیف ایلر اوشبو سببندن تایش اولدقلى حدیثلرنك اصل اوزلرینی تفتیش ایدرگه کرشدیلر و بونک نتیجه سی اوله رق بعضیلر نك درست و بعضیلر نك راسا درست دگل ایدیکنی اعلان ایتدیلر. بوکا تعجب ایدلامسون! اسلام، بعث طوغروسنده هر کمگه حریت و برمشدر. و هر اش حقنده تفتیش و اجتهاد ایله بیورمشدر. اگرده اوشبو عالمر بو روشده تفتیشده اولنمای هر کیمدن ایشندیکلری سوزلرگه ابار مش اولسه لر ایدی طبیعی جامد مقلدلر اولوب، دین اسلام اوزرینه مخالفت ایدنلردن اولور لر ایدی. اوشبو سببندن بونلر هر اشنی تفتیش میز انندی کچردیلر، حضورلرینه شاگردلر بیغوب درس لر سوبلر و چوق مذاکره لر ایلر اولدیلر. اوچونچى قرن بتدیکندن اسلام حکومتی اولکی دستوریه و شورویه قاعده لر ندى چبقوب استبداد روشینه کره باشلادی، حکومت بوزولوی حقیقنده هیئت اجتماعیه بوزولوندى و خانق آراسنده افکار عمومی بوغالوندى اولدر. اوشبو سببندن اولگی فقیهلرنك یوللرینی سلامت طونمق ممکن اولمادی علم اهللری سیاست اهللری آرتندن یوررگه مجبور اولدیلر و بونک نتیجه سی اوله رق درست معناسیل عالم آدملر پک آز ینشور اولدی. اجتهاد ایشوکلری یابلدی یا که یابدرلدى و الك معلوم شیلر حقنده خلق عاجز اولوب فالور اولدیلر. اوزلرینك قوللرنده هر بتدیکی سببندن طبیعی اولگیلر طرفندن بازامش کتابلرغه یابشدیلر.

هر کیمه معلوم اولدیغینه کوره انسان طبیعتی اجتماعنی اقتضا ایلر و هر بر خصلتی اوشبو اجتماع آرزوسنده در. فقط اوشبو حال یالکیز انسانلارغنه اولهای بلکه اومارتا قورتلری، فرمسقلر و بونلردن باشقه قوش، قورتلر هم معیشتلرینی اجتماع اصولینه قورمشاردر. انسانلر ایله مذکور قوشلر، حشراتلر آراسنده اولان آیرمه آنچق قوه، عقلیه اعتبارنجه اولور. اوته گیلرنگ حیوانلق حاجتلری اجتماعنی اقتضا ایتسه ده عقل جهتنجه شوندن یوقاری باررغه مجبور ایله چک قوت اولمادیغندن شول حاللرنگ قالمشدر، اما انسان ایسه بونگ حیوانیت حاجتی اجتماعنی اقتضا ایتدیکی صونگ عقل و طبیعت قوتی، درجه بدرجه یوقاری باررغه مجبور ایلمشدر.

انسانلرنگ بو کونگی درجه گه کیلوب یتوبینه جسد ایله ادب تعبیر ایدلن ایکی توری حاجتلرنگ کوچلوی هم ده اوزینگ شخصیینی مستقل تانوب حسن و قبحنی آبر مقده عقلی ایله فائده لنیندن هبارت اولان ایکی توری عاملنگ اثری سببنددر.

انسان اوزینگ جنسدشلی ایله بیغولوب طوردیغی وقت اوزینی و عائله سینی جبر و ظلملر دن صافلامق لازم اولدیغنی فکر لیدیکی جهندن قوت ها کمه گه محتاج اولدیغنی آکلادی و اوشبو سببند ده «حکومت» لازم کلدی. حکومت ایسه آراده اولان نزاھلرنی اوزمک طوغر و سنده بر یول اوگرتوب طور دچی غه محتاج اولدی. بو ایسه «عقل» در. اوشبو عقل مرادی ایله اولان حکملر گه «عدالت» اسمی دیرلور. بو تقدیر چه «عدالت» عقلنگ اثرلرندن بر اثر در.

نه کیی گنه اولسه ده اولسون عدل ظن

هیچ بر انتقاد سز و تفتیش سز آنلرنی اوقور و اوقوت اولدیلر. دین گه و سنت گه یابشقه قننگ معناسی ده اوشبوندن عبارت اولوب فالدی. ابلک و قنده اجتهاد شرطلری نابلمقی ایله مشروط اولان قاضیلق، مفتیک منصلری آنچه بر ابرینه صائلنور اولدی، قیامت شول درجه لر گه یتدی که هیچ اهل اولمادیلری حالده مذکور منصلرینی وفات اولانلرنگ اوغللرینه میراثلک اصولی اوزرینه و برر گه باشلادیلر اوشبو قاعده حتی بو کونمز گه قدر کیلوب یتدی. بونلرنگ مثاللرینی تاریخ کوسترمشدر. هر ولایت و هر مملکت و هر شهر ده اوز کوز گز ایله ده کوره بیلور سز. مسلمانلر قضا لقی منصب شریفنی اوزینگ مرتبه سندن توشروب جاهل و اهل بیتسز آدملرنی اوطورتوق سببندن اسمینی تلویث ایسروب شغلاندیکلری زمانلر ده اوروپا عالملری روما قانونلرینی ترجمه ایدر گه و مدرسهلر نده تدریس ایلر که کرشدیلر. بو حال ایسه (۵۷۶-۱۱۸۰) تاریخنده فرانسه پادشاهی فیلیپ اوگو مت زماننده باشلاندی. شوندن صونگ آوروپالولر بو فننی ترفی ایتدردیلر، پادشاهلری هالمیرینه هر توری لازم یاردملرنی و یسرر اولدیلر. اوشبو سببند آوروپاده قضا منصلری بیوک منصلردن حساب اولنور، فقه و حقوق فنلری ده اگ معتبر و عالی علملردن صانالوب، اربابی ده محترم طوتلنور اولدی.

شریعتلرنگ روحی عدالت اولوب، دنیاده اولان، شریعتلر اوشبو عالی نقطه اولان عدالت اوزرینه وارمقنی قصد ایلرلر. اوشبو سببند بو یرده «عدالت» نک نه شی ایدیکی حقنده بر قدر اولسه ده بهت ایدر گه لزوم کورلور.

عدالت نه شیدر؟

اسکی زمانلردن الوب اوشبو زمانمزه قدر

اخلاقی ایسہ اٹک برنچی اصلی ایلہ باشقہ لرغہ ضرر ایتمکدن نہی ایلر و هر کیسنگ مناسب حقنی ادا ایتمک ایلہ بیورر۔ اوشبو میبلردن هر نه قدر بر برندن فرقلی اولسه لردہ اخلاق، شریعتنگ اصلی ایلبکی باکہ شریعت اخلاقدن فرع اولدیغی ثابت اولور۔

اخلاق ایلہ شریعت هر ایکسی انسانلرنگ عقللرندن و عریتلرندن دنیاغہ چیقیشلر ایسه ده، هر بریننگ آیرم اولان غرضلری ده واردر۔ اخلاق علمی انسان اوزرینه خیر و صلاح ایلہ بیورر و نتیجہ سه ده انساننی جمیع شهواتنه خواجه اوله چق بر حکومت اعتبار ایتمکدن عبارتدر۔ اما عدالت بوئنگ نیگزنی منفعت، غایه سی ده انساننگ ذاتنی همایه ایتمکدن عبارت اولور۔ اخلاق قبیلندن صادر اولور و انساننی ده فکر و خیال عالمنک سیاحت ایتمدر، عدالت حقیقی شیلرده اولنور۔

بونده قدر سو یلادیکمز بعثلردن اوشبو نتیجه لر کورلور:

(۱) هر امتک اولان عدالت اوزلریننگ عادت و اخلاقلری ایلہ مناسب صورتک اوله چقدر۔

(۲) امتلر اوزلری ادراک ایتمدیکلری نظام اوزرنک او یوشوب طور اچقلردر۔

(۳) اخلاق جهتنجه اولان هر ترقی گه شریعت جهتنجه ترقی ایارمک ضروریدر۔

(۴) فردلری آراسنده مساوات بولمغان امتلرینک هیچ برنک شریعت، کمالک ایرشمیه چقدر۔ مساوات دیمک آدم اوغلینگ هر بری اوزیننگ جنسک شنی اوزی ایلہ بر مرتبه ده دیه بیلمکدن عبارتدر۔

هر کیم گه معلومدرنه کبی خلقلر و امتلرینک

ایتمدیکمز بر حکمنی اعتبار مزغہ آلوب آنی تفتیش ایدر اولسه ق «حوادث اجتماعیه» هم ده «قانون اخلاقی» اسمنده اولان ایکی عامل اثری اولدیغی معلوم اولور۔ اولگی عامل اولان حوادث اجتماعیه حکومت، عائله، آنا ایلہ ایر عقللرندن، جنسلرنگ یاشلرنگ باشقہ لقلرندن، اراده ایلہ اختیار سببندن صادر اولغان عمللر دن عبارت اولور۔ ایشته فقه ماده لری بوشیلر دن عبارتدر۔ قانونلر بو شیلرنی دگل، بلکه بالعکس اوشبو شیلر قانونلرنی میدانک کتور مشدر۔ اوشبو شیلرینک هر بری حقدن عقل طرفندن توز و لنوب، قویلمش قانونلر بولورغہ تیوشلی۔ بو شیلرنی عقل، نه بول ایلہ ادراک قیلمش ایسه بونلر طوغر و سنده اولان قانونلرنی توز و مکده هم بعینه شول بولغہ کره چکدر۔ فقط دنیا ده اولان حادثه لر، عموما دیورلک اخلاق ایلہ مناسبایدر۔ ایشته اوشبو جهندن «قانون اخلاقی» دینلمش عامل میدانک کلور۔ مثلا: عائله حقدن اولان خاص قانونلرغہ اعتبار ایتمه کز بوئنگ ایسه تماما اخلاق ایله مناسب صورتک اولند یغنی کورر سز۔ اوشبو جهندن شریعت ایله اخلاق، آرالرنده کامل آیرمه اولندیغی حالک بر بریله هیچ آیرلمیه چق صورت ایله مربوطلردر۔ عدالت قاعه سی، واقعی هم مشاهد اولان حوادث اوزرنده مرکوزدر۔

عدالتنگ میزانی آدم اوغلی اوزیننگ کوکلنک ادراک ایتمدیکی و ایکنچی عبارتله قانون اخلاقی اوزرینه بنا ایتمش شیدن عبارتدر۔ زیرا انسان اوزرینه عدالتنی احترام ایتمدر گه مجبور ایدن شی قانون اخلاقیدر۔ عدالت آدم اوغلی آرسنک اولندیغی جهتل انسان اوزیننگ طبیعنی ایله آنی احترام ایدر گه مجبوردر۔ قانون

اخلاقلرنه بر نورلی اوزگورد اولسه، شریعتلرنه هم شوکامناسب صورتک بر اوزگورد اولمقکه در . ادشبو سبیدن توبان کتمک اولان امتلرده حکملر بوزولور . بعض فردلرینه دیرلمگان حقلر ایکنچی بر فردلرینه دیرلور که باشلار .

اسلام شریعتی ، شریعت فلسفه سنه الک بیوک اصول اولان افراد مساداتنی (تبگزلکنی) « انما المؤمنون اخوة » فرمانی ایله اعلان ایتدیکی ایچون شریعتلر آره سنه الک عدل اولاندیر . اسلام ، هیچ بر طائفه که خالصلا بیرم صورتک امتیاز ویرمامشدر .

روسیه ده اینارودیس مکتبلی

مسلمان مکتب و مدرسه لرده کیم اداره سنه بولورغه تیوش؟ یگی توری مکتبلر بولا باشلا دی . بونلر حقند ، زانون چغارلمغان .

فزاندغی نارودنی اوچیلیشجه دیریکتو لرلرنک اسبیزدنده مسلمان مکتب و مدرسه لری نیکشرلگان وقتده اوچتوری سوال قویلدیغنی وبونلرنک ، بریسی : تاتار مدرسه لری یاندنه فی روسسکی قلاصلرنی نیشلاترکه کیرهک ؟ ، ایکنچیسی : تاتارلرنک دینی مدرسه لرینه و معارف مکتبلرینه حکومتنگ معارف مأمور لری نی کوز برلن فارارغه کیرهک ؟ و اوچنچی سی : روس و تاتارچه حکومت مکتبلرینی نیچک تشکیل ایتارکه کیرهک ؟ دن عبارت او لدیغنی اوتکان نومیرده یازمش ایدک .

بومسئله لرنک برنچیسی نیکشرلگان وقتک ، اسپیزد اعضالرندن بارسسینگده فکرلرینه بناء : مدرسه لری یاندنه آچلغان روسسکی قلاصلرده روسچه اوقو یغشی بارمی ، بونلر دن مطلوب درجه ده فائده کورلمی ، شول سبیلی مدرسه لری یاندنه فی روسسکی قلاصلر نی تمام بتروب ، ممکن اولغان اورنلرده ، مدرسه لریگه متعلق ایتماینچه ، اوز آلدینه آیرم ابتدائی روس تاتار مکتبلری آچو فائده لیراق بولاچق دیه طالبمش و بو ابتدائی روس ، تاتار مکتبلرنده یا لکتر مدرسه شا کردلرینی گنه توگل ، بلکه شا کردلردن باشقه لرنی ده اوقو موافق کورلمشدر .

اسبیزد اعضالرندن « آنسیفه روف » بو خصوصده آزغنه باشقه راق بر فکرده بولنوب دیه شدر که : « معارف مینیستر سنواسی روسسکی قلاصلرنی ، ترکستانده گی توزیمنی اشقولالرشیکلی مسلمانلرنک مدرسه لری یاندنه آچوبک ، معلوم ساعتلرده مدرسه شا کردلری ایچونلر روسچه اوقورلوق ایدوب یا صاونی تصور ایتنه و مینده شونی موافق کوره من ، اگر بولای ایتو ممکن بولماسه ، طبیعی ، اول وقت روسسکی قلاصلرنی اوزلرینه آیروم و مستقل ابتدائی مکتبلر ایتو موافقراق بولسه کرک .»

مکتب و مدرسه لرگه نیچک فارارغه ؟

ایکنچی سوال دن عبارت اولان بو مسئله قارالغان وقتده ، بونی ایکی گه آیروب نیکشر رگه موافق کورلمشدر .

برنچیسی : مسلمانلرنک دینی مدرسه لری ینه نی کوز ایله فارارغه کیرهک ؟ ایکنچیسی آنلرنک معارف مکتبلرینه نی کوز ایله فارارغه کیرهک ؟

مسجدكه مربوط نائىسيات دينه دن سانالوب، بوندن ملالر يعنى مسلمانلرنگ روحانيلرى يتشدريله و محل امامى بو مدرسه لرده ديانت و اخلاق اوگره توب و عظ و نصيحت سويلي . گرچه بو ديولوويچ قامسيه سى مدرسه لرنى معارف نظارتى اداره سينه كرتب، آقروژنى اينسپكتورلر قاراوينه طايشررغه قرار بيرسده، بونلرنگ مسجدكه مربوط است جهت رينى خاطر لرينه آلمغانه كوره شولاي ايتكان بولسه كيرهك، بونلرنگ معارف نظارتى و آقروژنى اينسپكتورلر اداره سينه طايشر بلوينى همده بونلرغه روسكى فلاح كرتلوني مسلمانلر حكومت طرفندن اوزلر ينگ دينا رينه تعرض كبي قاراب اوگفايسر لانو احتماللرى وارد . ژوسكر يسينسكى مسلمانلرنگ دينى مدرسه لرينى داخله نظارتى اداره سينه و معارف مكنبلر ينى معارف نظارتى اداره سينه كرتوني موافق كوره در .

ژوسكر يسينسكى نك بوفكر ينه، اسپيزد اعضالرن دن باشقه ير نيچه كشيبلرده فوشلمشدر . لکن بونلرنگ بعضيلرى : « بواصلاح ايدلگان مدرسه لردن او قوب چققان شاكر دلرنگ اوزلرى مكنبلر آچوب آنلرده معارف دن بويه اوقتورلرده، معارف مكنبلر ينى دين مدرسه سى فلاغى استنك طوتارلر، مونه موني نيشلانرگه كيرهك؟ » ديه ابدراب قالغانلر .

« آنسيفه روف » طاهن سوزگه باشلاب ۱۹۰۶ نچى سنه ۳۱ مارت براوبلاسينگ نشر ايتلووينى و بونك حقنك مسلمانلرنگ بيك شدتلى پروتستلر ينى بيان ايتنه و ديه در : « ۳۱ مارت پراويلاسى چقچاده سياسى آگيتاتسيه سببلى، مسلمانلر هر طرفدن بوگنا شدتلى پروتست ايتنه باشلاديلر داخله مينبسترينه، مينبسترلر

بو ايكى مسئل نك برنچيسنى تيكشركان وقتده اسپيزد اعضالرينگ تورلپسى تورلى فكرده بولونديلر . بعضيلرى ديپورلرگه : « مسلمانلرنگ دينى مدرسه لرينى داخله نظارتى قول استينه توگل، بلكه معارف نظارتى قول استينه بپررگه كيرهك . چونكه بو مدرسه لر هر نه قدر فنا بولسه لرده معارف نظارتى اينار و ديس مكنبلر ينگ اينسپكتورلرى واسطه سيله بونلرنى بر درجه تفتيش ايدوب طوره آلور، دينى مدرسه لك وظيفه سنى ايفا ايتدر، بگى يتشه طورغان ياش مسلمانلرنى روسيه منفعتنه مخالف سياسى تربيه آلهرق، حكومتكه دشمنلق اوگره نودن قوتقارر، ذانا، بوديلو ويچ رياستى استنك غى مخصوص قامسيه نكده بو خصوصه غى فرارى شوندن عبارت اولوب، ۹۰۶ نچى سنه ۳۱ نچى مارت پراو- يلاسينگ ۳۲ نچى ۳۶ نچى پاراغرافلرى و آنلرغه تكميل اولان ۹ نچى پاراغرافى او شبونى آگلا تمقده در . »

لکن اسپيزد اعضالرن دن بعضيلرى بو فكرگه اعتراض يوللوراق سويلگان سوزارنك مسلمان مدرسه لرينگ قايروسى دينى، قايروسى دينى توگل ايدىگنى آيرو خصوصنه زور اوگفايسزلق بولاچاغنى بيان ايدرهك، « درست بونى فزانده آيروب بولا، اما بو اشنگ متخصصرى موجود بولماغان سمبر، سامارا كبي يرلرده نيچك آيررغه كيرهك؟، ديه ابدراب قالغانلر .

اسپيزد اعضالرن دن آ. آ. ژوسكر يسينسكى مسلمان مدرسه لرينى معارف نظارتى اداره سينه بيرونى بيگوك موافق كوروب بئرمى . چونكه، بونك فكرينه بناء : مدرسه لر مسلمانلر نظرنگ

صاويتى باشلىقىنى ۋەتەن پادشاهىنىڭ اوزىنى قىر تىلغىراملىرى بىر دىلەر. بو پىراويلالارنىڭ بىر تىشىمگان يىرلىرى شول بولدىكى، بونلارنى توزوگان ۋەتەن قامىسىدە داخلىيە نظارتى طرفىدىن ۋەكىل بولونما مشىر. حالبوكى مىسلمان مەكتىپ ۋە مىدرسىلەرى فاكتىچىسكى داخلىيە نظارتى اداره سىندە در.

مىسلمانلار بو پىراويلالارگە قارشو كوپ پروتىست ايتە باشلاغاچ مەعارف نظارتى طرفىدىن موقە بونلار طوقتالوب طورىلدى، يىكىدىن قارار اىچون قامىسىبە جىولدى ۋە بو قامىسىبەگە داخلىيە نظارتى طرفىدىندە ۋەكىللىر قاتناشدى. بو صوگىنى قامىسىبەدە ۳۱ مارت پىراويلاسى بىر قىر قىسقار تىلوب ۳۲، ۳۶ ۋە ۹ نىچى پاراغرافلىرى اوزگار تىلسەدە، ايلەينىسكى تولىمە سىبە بىنا، بو دىلو ۋە يىچ قامىسىبە سىندە مظلوم طوتلغان ەھومى روھى اولگىچە قالىردى. اوزگار تىلگان نىرسەسى يالگىز اىنارودىس اىنسىپكتورلىرى فوىو ھىقندەگى يىرىر. ذاتا، بونىڭ نظام ھىكىمىنە كىرگانىدە يوق. چونكى بو خىصوصىدە نظام لايىھەسى تولىلوب غ. دوما ارقتى اوتارگە تىبوشىر. شول قىرىسى بارگە، مەعارف نظارتى بو ۳۱ مارت پىراويلاسىنىڭ يالگىز غىر مىسلمان اينا رودىسلىرغە ھىصر قىلوب، مىسلمانلارنىڭ دىنى مەكتىپ ۋە مىدرسىلەرىنى بو پىراويلالار تەختىدىن بىتونلاي ھىقاردى. ۱۳ نىچى پاراغرافى اوزگار تىلوب قىبول ايتىلدى. «

آنسىفەروف بو خىصوصە بىر قىر مەلومات بىرگاندىن صوگى، مىسلمانلارنىڭ دىنى مەكتىپ ۋە مىدرسىلەرىنى داخلىيە نظارتى اداره سىندە قالىدروب، مەعارف مەكتىپلىرىنى مەعارف نظارتى اداره سىبە كىرترگە تىكلىف ايتە ۋە مەكتىپ مىدرسىلەرنىڭ قايسى دىنى توگىل ايدىكلەرىنى اىرودە بىردە مىشكىلك كورىمى.

بوسوزلار مىسلمانلارنىڭ ھازىرگە قىر بولوب كىلگىگان ۋە ھىكومەت قاشىندە بارلىقلىرى مەلوم اولان مەكتىپ ۋە مىدرسىلەرى ھىقندە در.

اسىپىزدە اەضالارنىڭ بىعضىلىرى سوز چىقاروب، بو صوگى زىمانلاردا مىسلمانلار آرسىندە، ئىللە نىپىدى اوزىنى بىر تورلى يىگى مەكتىپلەر ۋە جودكە كىلە باشلاغانىنى بىان ايتەلەر. بونلارنىڭ دىد كىر بىنە كورە، خىصوصى بىر كىشى، ياكە بىر جىمەيت طوتادە اوزلىگىدىن مەكتىپ آچسا. بونلارنىڭ تورلىسىندە تورلىچە نىرسەلەر، مىثلا: بىعضىلەرنىڭ ايتىلدى مەكتىپ دىرلىرى، بىعضىلەرنىڭ اورطە مەكتىپ دىرلىرى ۋە بىعضىلەرنىڭ ەھلىم لىك ايتار اىچون لازىم بولغان ەلىملىر اوقوتىلەر در. بونلارنى اورتە مەكتىپ دىسە كىدە، دارالەلمەلىن دىسە كىدە بولادىر. بونلارنى آچار اىچون كوبىسنىچە اصلا رىخت فلان آلوب طورمىلەر. بوندى مەكتىپلىرى اوفادە، سىمەفروپولدا واردر. (اوفادەغى مىدرسى ەالىيە ايلە سىمەفروپولدا گى رىشىدەنى ايتە طورغان بولسىلەر كىرەك. ھالبوكە اوفامىدرسى ەالىيەسى بىزنىڭ اولگى مىدرسىلەر كىبى مىسچەكە مەربوط دىنى بىر مىدرسى در. سىمەفروپول رىشىدەسى ايسە، اشانچىلى بىردىن ايشىدىگىمە كورە، ھازىرگى دوما اەضاسى اسمەلىل مىرزا مەفتى زادەنىڭ اجتىھادى سايبە. سىندە مەعارف نظارتىنىڭ خىبىردارلىقى ۋە اوقىرغى پاپوچىتىلىنىڭ رىختى ايلە اچىلمىشىر.)

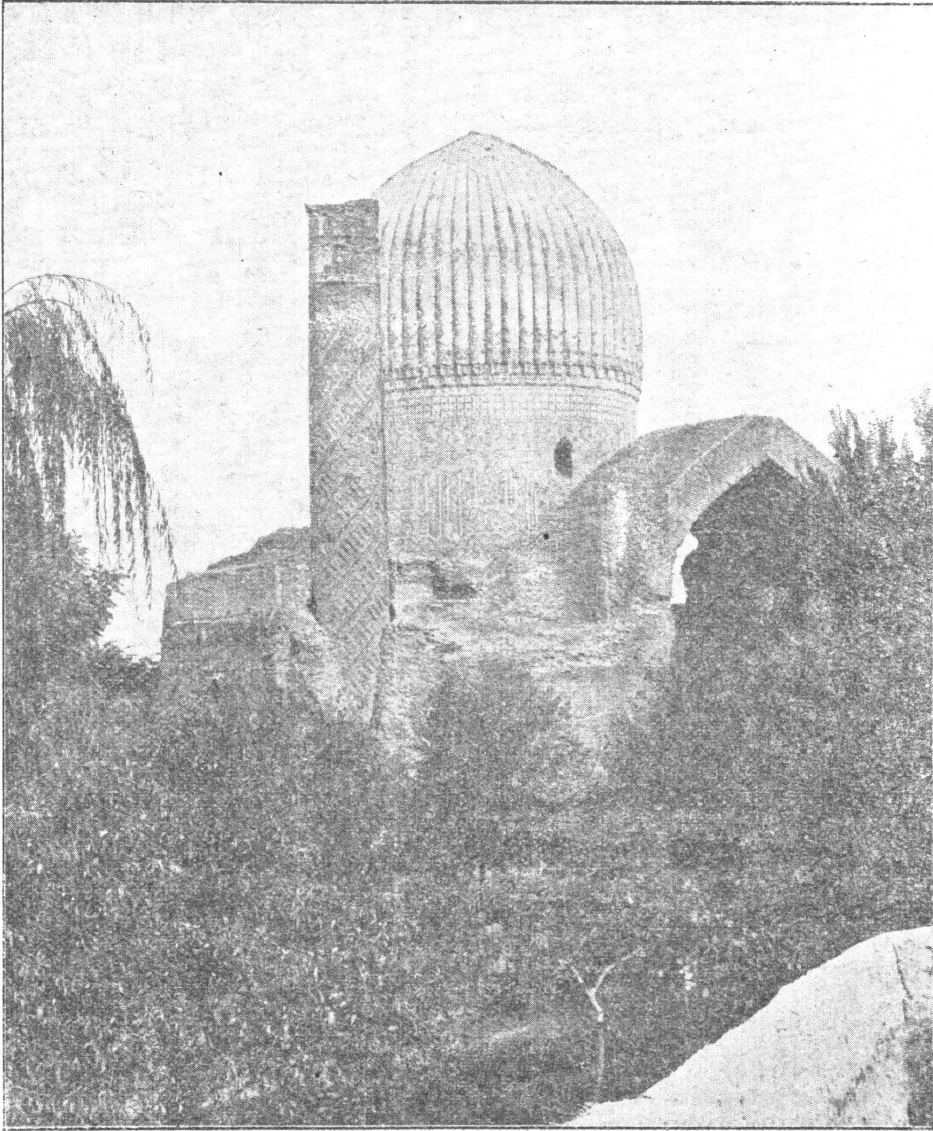
بوندى يىگى تورلى مەكتىپلەرگە نە كوز ايلە قارارغە تىبوشلىگى ھىقندە اسىپىزدە اەضالار. يىنىڭ مىذا كورە ۋە قارارلىرىنى كىسلەچىك نومىردە بازارمىز.

ف. ك.

ترکستان ولایتی

ہوندن ۴ - ۵ عصر لرمقدم سببیر یا ایلہ و مؤرغلر ایغوب، بتون دنیاغہ مالک اولور آسیای شرقہ و آسیای وسطی دہ حتی ہند ستانہ شاقن سیاست رولی اویناتقان، ایکی یوز مک عسکر ایلہ یورگانہ، بوفانی دنیاخان و ما

نلرغہ دہ و فا
قیلمای بر
دقبقہ امان
ویرمای اج
ل بقاسندن
طونوب او
شال ۲ نچی
رسمہ گی
عہ ارتک
آستینہ صا
لوب بر
آوچ نونراق
ایل قنا
عتلندرگان
فرغانہ ولا
یتند اوتر
ار، دیگان
موضع دہ
۸۰۷ نچی
تاریخ ہجر
یدہ وفات
تابقان آف

امیر تیمر ترہ سسی، بناؤ اولامشدر ۸۰۷ - ۱۴۰۴ امیر کندیس ی بناؤ ایلامشدر.

تیمر کورگان ننگ فبری؛ (گور امیر دیمکل مشہور در) بوعمارتنی کندیس سلامت وقت میلادی ۱۴۰۴ نچی و ۸۰۷ نچی ہجریدہ ایشلاتوب تمام ایتکان.

ندن (فویاش نوری ایلہ؟...) دنیاغہ کیلوب کوب قانلر توکوب یوردیکندن صوگ ترکستاننی ضبط ایدوب پای تختی سہر قند شہرندہ حکومت ایتدیکی وقت حضورندہ کوب علماء، مشایخ

ترکستان
ولا یتنی
بتون، بتو
نہ ضبط اید
وب، ترک
خانلغی تش
کیل ایدو
ب، پای تضا
تئی بولغان
«سہر قند»

شہر یزی
آباد ایدہ
رک بتون
یاور و پاغہ
نمونہ اولور
لق بیوک
عمارتلر
قالدرغا
ن، چینگز
خان نسلند
ن مانغول
روغینہ منس
وب، تار
یغی مشہور
آلانقواختو

ايرشكان ، بېچاره شا كر دلرگه حجره لرنى اجاره گه بېرلر ايكان. ايشته تركستان ولايتنده گى آثار قديمه گه منسوب (Археологический) عمارتلر مسلمانلرنىڭ اعتبار سزلقندن خرابه يوز طوتوب تماما منقرض اولورغه قريبدىر . بلغار ، قزان شهرلرنىڭ ايسكى اثرلر طوزوب يوغالوب بىندىلر . شىمىدى يادكار اولارق مسلمانلرغه خصوصا : ترك اولادىنه قالغان بارمق ايله كوسترر لك تاريخى عمارتلرده تيز كوندىن محو اولوب دىباغه برده كىمگان ملت كى قالاچق دىگلى ؟ . . .

لكن مترقى ياوروپالىلرده

(Общества Археологии. Истории и Этнографии).

دىگان جمعيتلر بار . بونلر ايسكى عمارتلرگه پك دقت قىلوب ، تعمير ايدىرگه اجتهاد ايتىلر ، ايسكى شىلرنى يغشدر وب موزه خانىلر گه قويالر ، تورلى ملت وطائفه لرنىڭ تاريخ لرنى تابوب يازارغه خصوصى محرر (ساترو دىك) لرى بار . مثلا : قزانده غى بوجمىعت نىڭ خدمتى مثال ايچون يازىمز .

Протоколъ ревизии Болгарскихъ развалинъ, произведенной 16-го мая 1902 года.

آخىرنده بو كامبسيه كوب يرلرنى نوزاتر لك ديه دو قىلاد بېرگانلر .

آوسترالىيده : (Sydney) شهرنده .

Австралийско-Азиатское Антропологическое Общество.

وغىرلر . روسييده بوندى جمعيتلر كوب شهرلرده بار . بىزنىڭ مسلمانلرده بوندى جمعيتلرنى دقته آلوب ايسكى بنالرنى قديمكى آثارلرنى يغشدرر ايچون بر جمعيت نامىس ايتسه لر گوزل بولور ايدى . اورنبورغ

اوشبو عمارتنىڭ ايچنده ۹ نفر كيمسەنىڭ قبرى واردر . آقساق تيمىرنىڭ شىخى وامامى وېر اوغلى وغىرلر . بو عمارت ايكى قانلى اولوب اوسكى فاتمه ريشونكه ايچنك بهالى نفيس تاشارغه خط كوفى ايله دىباغه كىلوارى ووفات اولورى يازىلمىشدر . اصل قبرى (نعشلىرى) آستقى قات (پادوال) ده اولوب ، بونده مرمر تاشلر بىنه يازولر يازلغان . خواجى (مجاور) لر بو تاشلرداغى يازولرنىڭ كوپيه سنى كاغذغه آلوب ايتىنگان كيمسە لرگه ساتالر . ياوروپاسياحلىرى كىلگچ رسملر بىنى وشول كوپيه لرنى آلوب كىتبلر ايكان .

بو بنالرنىڭ كوبسى ايسپانىيە (اندلس) ده گى شهرلرده عرب مهندسلرنىڭ بنالرى طرزنده ايشلانگان . عمارتلرنىڭ ايچكى وطشقى دىوارلرى كوزگى پپاله سى كى يالتىراب ، نقشلر بىده گوزل ، بوياولرىده تورلى ، تورلى رنجه بولوب ، حاضرندە هم بو گون بوياالغان كى يالتىراب طور مقدهلر .

تركىستانده اولان مکتب و مدرسه لىر ظاهرا منظره لرى كوزل اولسه ده باطنا حاضرندە معنوى فائده لر بوغالوب ايسخولاستىكه باتقا غىنه ايلانگان . شول ايسكى عمارتلردا گى مدرسه لرده حجره لرى وقفلرى كوب اولسه ده وقفلرى بوغالوب بنوب حجره لرى بازارلرده ساتلق مال بولوب قالمشدر . بعض مدرسه ده (۵۰ - ۶۰) حجره لرى بولوب شول حجرلرنى خواهلاغانونلر بىن بايلر ساتوب آلوب كىندىلر بىنه ملكلنه لر ايش . حاجت اولماسه غىرى كشىگه هم ساتورلر ايكان . بونداى بدعت و شرعا ممنوع كىسب بخارى شريف مکتب ، مدرسه لرنده عرف و عادت درجه سنى

باشلوری هر كته كېلگان دېه غزته لرنده كورندى. بالفعل گه چغونى صهيمى قلب تليهنز .

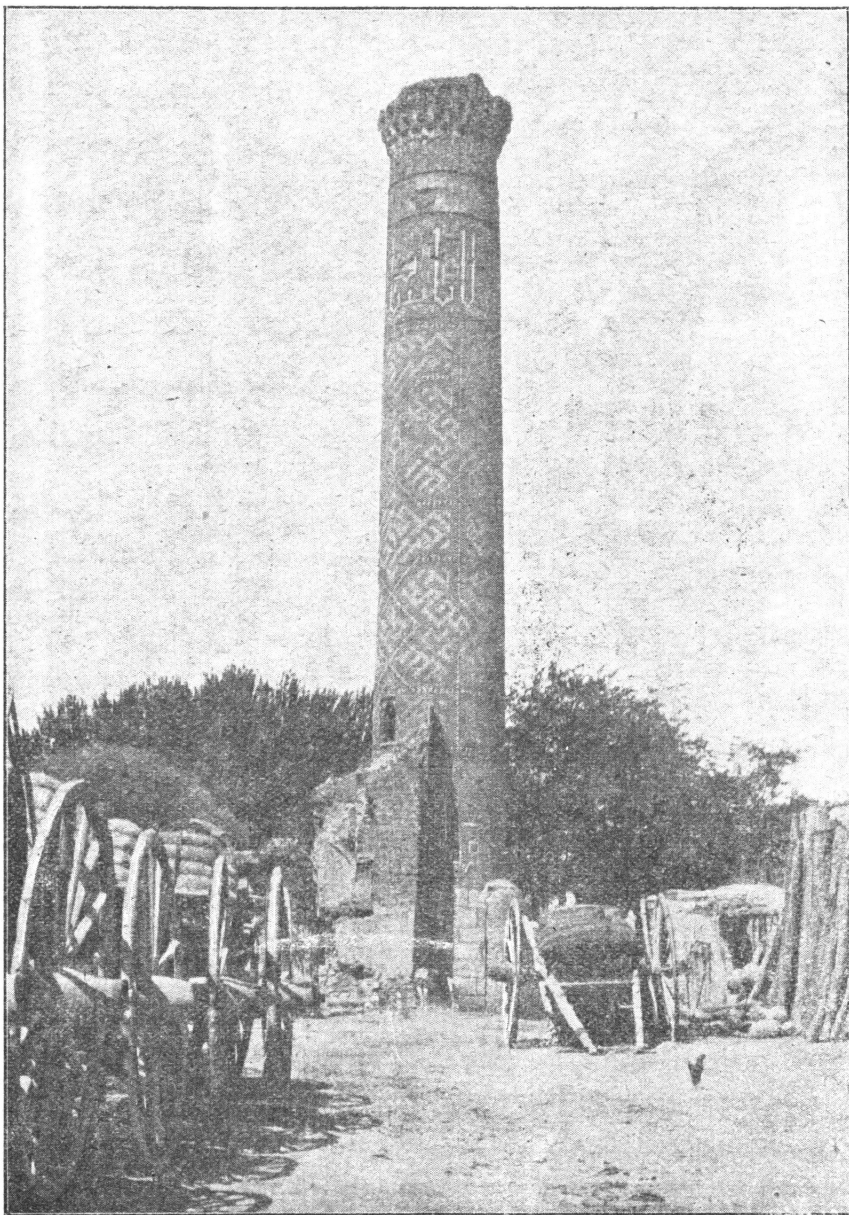
كوب مرتبه ذكر ايتديكمز 'بى بى خانم' مدرسه سى بو بيل بولغان زلزله ده بتون بتونه يهريلوب توشكان. مذكوره نك قهر بده بو مدرسه

دن براق
دگل (كيش
ميش باز
رى ديگان
برده) در.
بو خاتون
اصلى غطا
ى خانلر
بذك قزى،
آقصاق تيمر
نك الك سو
يكللى خاتو
نلرندن بر
سى ايمش.
مرحومه علم
اهليني سوا
رشا كر دلر
گه رعايه
ومادى اعا
نه لور قيلور
ايكان. بو
مدرسه نى
زوجندن
صو راب
كندى
مالى، غيرت

بيوك مرمر تاشلارندن فارئلر كلام شريف قوبوب او قورايچون مرتفع بر اورون باصالغان. مرحومه كنديسى پرده ايله كيلوب كرسينگه او طور وب درس لر ينى طگلار ايكان، بو اورنلر الحال بار، بو رسيدا گى كورنگان مناره بر چينده. بو

مدرسه نى
ايشلر گه
ايرازده،
هندستان،
وغبرى يور
لردن او
ستاد مهنت
س، ونقا
شركيلگان
ايدى. مر
مر تاشلر
نى بر اقدن
فيللر ايله
كيتورتكا
نلر.

(حكاييت
قبيله لر، بر
كېچده بى
بى خانم بر
نيچه خادمه
لرى ايله،
شا كر دلر
كېچده نى
ايش ايله
مشغوللر

بى بى خانم مدرسه سى مناره سى

ايكان؟ دبه امتحان قىلورغه كېلگنا نلر ايكان اتفاقى شا كر دلر ده كېچكى درس لر ينى تمام ايتوب، اوتلر ينى سوندر ب استراحته كېتمش لر. فقط بر حجره ده اوت بولوب، احبابلرى ايله او طور غان

وهمنى ايله بنا قىلدر مشدر. اولده دورتيوز حجره سى وايكى درس خا نه سى بولغان. ايشك آلدى (آزبارى) تخمينا ۴۰ سازين بتونلاى مرمر تاشلارندن توشالگان. اورته بر پرده

صالقون تبریلر پیدابولوب بوزلری ماك چپچگی کبی
قب قزل بولوب نی یفلارغه، نی کولر گه بیللمای حیران
بولوب قالغان زمانه خانم-مین آنک تیللا گاننی اوزم
بیللم قویو کزدیوب طوفانان . شا کردلر گه
تیللا گان نرسه لرین بیروب چاروب بترگاچ
پک گوزل خادمه سنی چاروب شا کردگه
هدیه قیلغان و دیگانکه : شرعا ابرم آراسنده
بولغان نکاح سببلی مع التئاسف سزنگ تیللا کئزنی
بجای قیلا آلمین؛ مونه بو خادمه بندن گوزل
هم باشرک بولدیغی جهنندن بزدن راضی بولور
سز، دیب کوب انعام احسان قیلوب ییرگان
(ایمش).

مناره اطرافنده کورنوب طورغان ایکی
کوچک (توگارمچ) لی آربا کش که (ابز بوشچیق)
آربالری اوک طرفده دکان، سارت مغازینی
بو کورنوب طورغان آربالری کوراسز بیوک
هواغه منگان مناره نك قای توشینه یتکان شول
قدر بیوک آربالر ایله حیوانلرنی عذابلاب
یورمکده لر. بیغنه یتمی آت خواجه سی هر وقت
آت اوستینه آتلانوب یورمکده . شهر ایچنک کوچه
لری تار، ایکی آربا قاره قارشى کیلسه لر
اوتوب کینارگه ممکن دگل، بیلمام شهرلر پک
قدیم یاصالوب کوچه لری صوگره سی یاصالد؟
یوقسه آربالر پک کوبدن یاصالوب، شهرلر
کوچه لری صوگره می یاصالدى؟ . . . هر نه
اولسه ده بری دیگرینه خلاف یاصالغانلر . . .
بلکه یوررگه یکل آتلرنی عذابلامازلق یاصارغه
پارامی طورغان بولوب عادتی نیمسلر، روسلر
یاصاغان توسلی یاصاسلر، سنت رسول الله غه
خلاف بولا طورغانلر؛ بونسینه توشنه آلامدم
«احمدجان بیکتروف»

برنیچه شا کردکنه بار ایکان. خانم افندی شا کرد
لر اویقولرندن اویغانماسونلر دیب خادمه
لرینه تیک طوررغه بویوروب کندیبسی
یاقتی کورنگان حجره گه باروب، شا کردلر نك
سویلاشکانلرین طکلان بر شا کرد دوستنه
خطابا: - افندم دنیا دن لذت آلورلق مقصودك
نی نرسه دیکان؛ صوقرنك تلا گانی ایکی کوز
مقالینه بنا؛ طبیعی شا کردنك ده بیک ایچمک
قایغوسی بولغانغه - مایلیغنه پلاو آشار ایدم
دیمش. دیگرلرندن هکذا صورادقد، بعضسی
مال، بعضسی یورت ییر دییوب طبیعی تیللا گان
نرسه نی اینکانلر. آخرنک سوال قیلغان شا کردکه
سسز نه نرسه تلیسسز؟ دیکانلر. جوابنده: -
بکا سز تلا گان نرسه لرلاشی؛ مونه مینم تیللا گان
نم بو مدرسه نی صالدرغان پادشاه خاتونی ایله
بر توشا کده یوفلاسهم ایدی دیمش. مذکور
بییی خانم بو سوزنی ایشتوب تیزوک چقوب
کیتکان ایرنه گوسن بوسوزلرنی آفساق تیررگه
سویلاب، پلاو حاضرلنوب مذکور شا کردلرنی
صوراشوب خادم لرینه آلوب کیلورگه قوشقان.
شا کردلر واقعه نی بیلوب آرامزدن بریبسی
دانوس یاصاغان ایکان خراب بولدی آسدرالر
دیب پک قورقوب بارغانلر. لکن مهمان خانده
حاضرلنوب قویغان نعمتلرنی کوروب بر آرتسلی
تابقانلر. خانم پرده ایچنک شا کردلر گه کیچه گی
سوزلرینی اقرار قیلوب تکرار سویلرگه قوشقان.
شا کردلر قزارنوب اوبالوب طورسه لده خانم
غیرت ایله: اقرار قیلما سکنز تیوشلی جزا بیررمن،
دیب قورقتقان. شا کردلر چار، ناچار اقرار
کیلورغه مجبور اولغانلر هر بر شا کردنك سو
زین کاتب یازبارغان. آخرغی شا کردکه نه بت
پنگاچ پک اوبالوندن شا کردنك ما ئلایندن

سك ، كه علمگه نهايت يوق . بر قدير سگ ، كه
قدرنگه نهايت يوق . فديسك ، عقول متقدمين
ومتأخرين دائره قدمگه فدم باصه مز . حكيمسك ،
حكماي اولين و آخريين حكمت معرفتگدن دم
اوره مز . قيوم سگ ، عالم سنكله فائيم . فياض
سگ ، جهان فيضگله دائيم . موجود سگ مكانسز ؛
دائمسك زمانسز . رزاقسك ، كه خزينه گده
يوق يوقاق . وارث سگ ، كه اول دخي سن
مالك ؛ بافيسك ، كه بافيسى جهله هالك .
عالمسك ، علم قديك كلئ و جزئى بي محيط .
لطيفسك ، لطف عبيك مركب وبسيطه
بسيط . احديك ، سرير لايزاليد وهدايتل
معروف

خطايبات

« سن اول ملك سگ ، كه ملكوتگه عزلت
يوق . وسن اول عزيزسك ، كه عزتگه ذلت
يوق . سن اول سلطان سگ ، كه سلطنتگه خيل
وحشم گر كمز . وسن اول پادشاهسك ، شهلكگه
چتر و علم گر كمز »

گفتگوى متصوفانه

« الهى ! بن يوق ايكن نه اوله چغسى ،
وبنى بارانهدن نه اينه چگمى بيلوردك . الهى !
بو ترتيب عوالم غيب وشهادت و بو نظام
حضرت عزت وجلادت برسلسلدر كه ، بر اوجى لم
يزلد و بر اوجى لايزالدر . الهى ! قبول سندن ،
رد سندن ! الهى ! شفا سندن ، درد سندن ! الهى !
هر كيمى قبول ايدرسك عزيز ايدرسك ،
هر نه قدر هسيپس ايسه ! هر كيمى ديلرسك
اختيار ايدرسك ، كه « وريك يخلق ما يشاء
ويختار » و هر كيمى ديلرسك خوار ايدرسك ،
كه « ومن يجعل الله نورا فما له من نور » نه
قبولك طاعته ، عبادته ، نهدك گناهه ، معصيته

عثمانلى ادبياتى

سنان پاشا

« شورا » نك اوتكان نوميرنده عثمانلى
ادبياتى موئسسلرندن سنان پاشا حقنده بر
معلومات ويرمش ايدك . ايندى بو نوميرده ،
آنك يازغان نرسه لر ينك بعض نمونه لر ينى
كورساته چكه مز .

اوتكان نوميروده ديمشيدك كه ، سنان
پاشانك فكري بيك رونقلى ، لکن سوزلرى
بيك طمطراقليدر . توبانده درج ايدو چگمز
نمونه لردن قارئار مز بونى دها زياده آچيق
كورر لر .

يئى عثمانلى ادبيلرى سنان پاشانك
يازغان نرسه لر ينى : الهيات ، خطايبات ،
گفتگوى متصوفانه ، حكيمات ، انفعالات وعشق
كبي بر نيچه قسملره آير مشلردر ، كه هر
قايسندن برر مثال يازه لم :

الهيات

« بر مبدعسك ، كه عدم خزانه ابداعكدر !
بر موجودسك ، كه يوقلق وسيله اختراعكدر !
عقل دور بين ، افق ذروه كمالگى كوره مز ؛
وهم تيز ، پردامن سرادق جلالگه ايره مز .
نسر طائر خاطر انساني ، كه هر وقت موجودات
عالوى وسفلى شكار محلب و منقاردر ؛ بر نفس
ر بويتك هواسنده بر آچوب اوچه ماز و طاوس
عقل وفكرت آدمى ، كه روز شب فضاى ملكوت
وصحراى جبروتده جلوه سازدر ؛ بر قدم
الوهيتك ستاحه سنده سياحت ايدو مز . بر علم

مٹھر ایکن، زخم چشم زمانہء غدار ابریشوب
باد فنا حداثت بیقوب دوپرر! .. «

عشق

«عشق بر ظاہر در، کہ اورتلمز، عشق
بر سر در، کہ آچلماز، هر عشق دعواسی
ایدن عاشق اولماز؛ هر محبتدن دم اوران
صادق اولماز، عشق بر جوهر در آنک مکانی
کان اولور، عشق بر کیمبدر، آنک معدنی
جان اولور، عشق بر ذوقدر آنکده باشقه
بر دلی وار، عشق بر شوقدر، آنکده آبرو
اهلی وار، عشق بر جوشدر آنکده شیدالری
وار، عشق بر خروشدر آنکده دریالری
وار، هر کوکل، کہ محبتہ مقام اولا، محنت
آنده مدام اولوز، هر دل، کہ عشقه خانہ
اولا، تبر بلایه نشانہ اولور!...»

سنان پاشانک یازغان نرسه لرندن طاغن
کوب مثالر کبترر کہ ممکن ایندیسده، عبارہ
لری مشکل اولوب اوقوچیلرمنزنگ ذہنلرینہ
آغیر کره چکندن شول قدر بسیلہ اکنفا ایتدک.
سنان پاشانک قوه ادبیه سی حقندہ اوشبو
مثالردن بر قدر فکر آلمق ممکنر.

فضولی

۹۱۰ - ۹۷۵

سنان پاشادن صوکره عثمانلی ادبیاتندہ
میدانغه چغوچی ذات «فضولی» در، فضولی
نک اصل اسمی احمد یاکہ محمد اولوب سلیمان
اوغلیدر. بغدادده دنیاغه کلاهش اولدیغندن
اوزینہ فضولیع بغدادی دیلر، ترکی و فارسی
اشعاری اولوب، اشعار ترکیبده ایکنچی علی

گورہ در، کیمنک اعمالی بهشتیدر: کندی
دوزخی! کیمنک افعالی دوزخیدر، کندی
بهشتی! سابقہ ازلدہ نہ یازدگسه اولور؛
خانہ عمرہ نہ معلق ایسه اولوریشور، الہی!
اگر قبول قابلیتہ کورہیسه قابلیت سندن،
واگررداستعداده موقوف ایسه استعداد کیمدن؟»

حکمیات

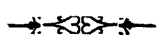
«نیچہ خلیفہ لارک عمامہ دولتلری واردی،
کہ بر کون سرنگون اولوب، بوینلرینسی
آنکل باغلا دیلر! نیچہ پادشاہلرک کمر عزتلری
واردی، کہ ناگهان اسپر اولوب بللرینہ
زنجیر ایلدیلر! باغ جهان هیچ گل دولت ویر
مامشدر، کہ خار جفا و محنت آکا لازم اولمایہ!
وزنبور زمان هیچ شہد عزت صونمامشدر،
کہ زهر قهر و مشقت آکا ملازم اولمایہ!
هانگی یوسف دوراندر، کہ زلیخای زمانہ
دامنی چاک ایتماش اوله؟ وهانکی سلیمان
زماندر، کہ دیو جهان آنی طوتوب هلاک
ایتماش اوله؟»

انفعالات

«قبہ سماوات بو صلابتیلہ آخر منشق
اولوب، بیقلسه کرک! روی زمین بو طراوتیلہ
عاقبت خراب اولوب بوزولسه کرک! طاغیر،
کہ کوررسک، طاغلسه کرک! صولر، کہ کورر
سک صاورلسه کرک! هر جماعت، کہ کورر
سک تارمار اولسه کرک! نیچہ طفل نازنینلر،
کہ هنوز غنچه گلعداری آچلماش، وزلف
مشکباری چوزولمامش و فاشلری یایی قورولمامش
وغمزہ لری اوقی آتلماش، ناگهان قهرمان
فتان دوران اول نارسیدہ لری خاکل یکسان
ایدر! نیچہ عمر آغاچلری اولور، کہ یتیشوب

افکار حکیمانہ سینہ کلچہ: فضولی ننگ حکمنی
 ”حکمت تصوفیہ“ در . یٹکل آکلاشلمی وحتی
 کو بسنچہ بیک یات طو بولا . معما فیہ ، بوگون
 بیل، مثال طوتیل، حق بعض افکاری واردر .
 بونگ حقندہ ابو الضیاء توفیق بکنگ فکرینی
 و بازولر بنگ بعض نمونہ لرینی کیل چک نومیرده
 درج ایدرمز .

ف . ک .

بزه قایسی علملر لازمدر؟

(باشی ۱۲ نچی نومردہ)

جناب آخوند دیپور: «حق تعالی کتابند
 بیوربدر: خلق ایتمادم انس، جنی مگر عبادت
 ایچون . بوراسی معلومدرکه الله تعالی عبادت
 ایتمک ممکن اولمیه چق مگر حق تعالی
 اوصافی کمالیه افعال حکیمانہ سیل معرفت
 ایله . بو مطالبه عارف ووافق اولمق ایسه
 قرآن کریمی عارف و عالم اولمیه توفی
 ایدر» . بونده شبیه یوق : حق تعالی جن
 انسی عبادت ایچون خلق ایتمشدر ، بن ده کمال
 اخلاص ایله تصدیق ایدیپورم که انسان محض
 عبادت ایچون خلق اولنوبدر ، فقط ایش
 بوراسنده درکه بو عبادت نه در؟

اولا بونی دوشنملیزکه عبادت بر نوع
 دگلدر : حق تعالی ننگ هر صفتنه خاص بر عبادتی
 هر عبادتنگ بر مکفاتی واردر . مثلا: حق تعالی
 ننگ نهایتسز صفتلرندن بری معبودلک صفتیدر .
 بو صفتنه مخصوص عبادتک نماز قیلمق روزه دوتوق ،

شیرنوابی دینلمگه لایقدر . عثمانلی ادبیاتی ننگ
 اشعار قسیمی ننگ برنجی مؤسس لرندن اولان بو
 ذاتنگ اوزینه مخصوص متین بر طرز افاده سی
 واردر . لکن فضولی افاده جهندن وحتی بر
 درجه که قدر فکر جهندنده عجم لرگه تقلید
 ایترکه طرشمشدر . افاده جهنچه عجم لرگه تقلید
 ایتموی طوغان اوسکان یرینگ (بغدادنگ)
 ایران غه یقین بولووینه حمل ایتمسه ده ، فکر
 جهنچه افراط درجه ده مبالغه لرده بولنووبنه
 موافق بر سبب طاووی مشکلدن . فضولی ننگ
 اشعارینی عجم چه کیونگان بر ترک گوزلینه
 بگزه تهلر .

فضولی کندیسی بر ترک اولدیغی حالده
 بونگ یازغان نرسه لرندہ ترکک اچنده بر
 عجملک کورینه در . شونگ ایله برابر ،
 مؤسس ادب اولمق امتیازی نثر جهنچه سنان
 پاشایه عائد ایسه نظم جهنچه فضولی یه عائد
 در . بونگ «لبلی و مجنون» اسملی منظومه سی
 پک مشهور اولوب ، بونده غی فکر لر و خیال لر
 هیچ بر وقت طاشلانہ چق دگل و بوگون بویله
 اول سوز لر ننگ ، اول فکر لر ننگ که بسی مدوح
 و مقبولدر . بوندن ماعدا ، حسین واعظنگ
 «روضه الشهداء» سینگ ترجمه سی اولمق اوزره
 «حدیقه السعداء» اسملی مشهور و بیک مؤثر
 تالیفی وار ایسه ده ، بونگ ترک ادبیاتیل منا
 سبتی یوقدر . بونگ «لبلی و مجنون» منظومه سیل
 ترکی دیوانی و بعض آثار ی دکلیات فضولی ،
 اسمندہ جیلر ق طبع ونشر اولنمشدر .

فضولینگ افکار منظومه سی شدید اولمقدن
 زیاده خزیندر . فضولی بر ایران مقلدی اولمقل
 برابر ، کوبسنچہ دگل ، فقط بعض سوز لرندہ
 ملیت ایسی واردر .

غى شيلره احوال اجتماعيه يه اقتصاده عهد حقوقه حتى طلسم سحرلره قدر عائد اولان بعثلر نك شرح و تفسيرلر ينى بيلمك بونلرى بيلمك اچونك مطلق حكمت طبيعیه قوزموغ-رافيا طبقات الارض كيميابلت تاريخ فنون عسكريه حقوق بين الملل علم ثروت ، رياضيات حتى اسپر تيزم گيبناتيزم وغيرى علملرى بيلمك هم ده حقله بيلمك لازمدر . فقه سز شريعت علمى يعنى قرآنك يوزده اون قسمى بيلنمه چكى كى علوم عقليه سزده حكيماته وغيرى به دائر يعنى قرآنك يوزده توقسان قسمى بيلنمه چكدر . ديمك كه قرآنى بيلمك ، اللهى تانيهق اچون هم علوم شرعيه يى هم ده علوم عقليه يى بركده بيلمك لازمدر . والا يالكز فقه قسميله اللهى تانيهق هيچ وقت اوله بيلمز . جناب آخوند ديپور : « اگر بر شخص تمام عهرينى علوم رباضيه و حكمت طبيعیه تخصصيلند . صرف ايد ، معلم اولار سطا طاليس مقامنى درك ايد . البته حق تعالى يى عارف اولميه چق ، انسانيت مدنيت شهرنه داخل اولميه چق . »

جناب آخونده بزده كمال جرآنله ديپور كه : « بر شخص تمام عهرينى شريعت علميه يه و فقه صرف ايد . اما قرآنك بر چوق آيتلرينك تفسيرى شرحى ديمك اولان علوم حكيميه و عقليه دن بي خبر اوله البته حق تعالى يى عالم و عارف اولميه چق ، و مدنيت شهرينه داخل اولميه چقدر . نصل اولسون كه اللهى بيلمك آثارنى يعنى مخلوقاتك اسرار و خواصنى صورت حيات و دوامنى قوانين مخصوصه سيني بيلمك اولور . مثلا بر كس مهند سلك علمندن بي خبر اولورسه البته ياپرد يغي بر كوپرينك محكم

حج قبلق و غير يلردر . بو عباداتك جزاسى مكافاتى ايسه جنت و جهنمدر كه اوده آخرتك اوله چقدر . هالبوكه اللهنگ بي نهايه صفتلرندن بىرى مثلا غالب لك صفتيدر . بوگا مخصوص عبادتده زمانه كوره حرب آللرى ياپهق عسكرى مكنبلرى ، يوللر ماشينه لر وجوده كتور مكدر . بو عبادتنگ مكافاتى ايسه بو دنيا ده دركه اوده غالبك نعمتيدر . سائر عبادتلرده ينه بونك كى علوم عقليه نك ياردمنه محتاج اولان عبادتلر دركه جهل سينك مكافات مجزاتى انسانه بو دنيا ده ايكن ويرلور ، يارينه قالماز . بو تقديرده اللهى معرفت انسان كامل اولمق البته حق تعالى نك يالكز بر صفتنى معرفت ايدوب آنكل اكتفا ايتمكله اولماز . بلكه سائر اوصاف كماله افعال حكيمانه سيني معرفت ايدوب هر برينه مخصوص عبوديتنى ايتمكله اولور . حق تعالى نك اوصاف و افعال حكيمانه سيني بيلمك ايسه يالكز علوم فقهيه يى بيلمكله اولماز . بلكه اللهنگ قدرت و حكمت و عظمتنه والوهيتنه دلالت ايدن بونچه مخلوقات فلكياتنگ يعنى اللهنگ آثار قدرتنى بيلدرن علوم عقليه و حكيميه يى بيلمك لازمدر كه اثر دن مؤثره انتقال ايدوب مؤثرلك يعنى حق تعالى نك اثر الوهيت قدرت و عظمت و افعال حكيمانه لر ينى معرفت حاصل اوله . البته علوم فقهيه واسطه سيله اعمال شرعيه يى بيلمكله حق تعالى نك افعال حكيمانه سنى بيلمك اولماز .

ديپيكز كى اللهى تانيهق ، مؤمن كامل اولمق قرآن شريفه اول دن آخرگه چه واقف اولمقله اولور . چوق گوزل ، قرآنك تمامنه عارف اولمق اچون يالكز يوزده اون قسمى يعنى فقهه عائد تفسيرلرنگ مطالعه سيله اكتفا ايتمه مك ، بلكه قرآنك يره كوكه آنلرده

ظنہ چہ اولاً تربیہ و عادت حسنہ ایلہ اخلاق صاحبی اولمق، صوگرہ تحصیل علم ایلہ اکمال ایدلمک، محض تربیہ لی معلوماتلی آنالرنک فرچاغذہ، و اصول تعلیم و تدریس نعتنک اولان منتظم مکتب و مدرسہ ارنک پوچماغذک اولور. بوکا کورہ مسلمانلر آرسندہ نہ قدرکہ آنالر او قومامش، مکتب، مدرسہ لر نظامہ کیرمہ مش حالہ قالور سہ، او قدرہ انسانیت مدنیت عالمی بزدن اوزاق قالہ چقدر.

آخوند ابو تراب دیپور:

«ملا محمد بغدادی نہ گوزل دیپور:

علم رسمیلہ رفعتہ رفعت

آرزوی محال ایش آنچق

عشق ایش ہرنہ وار عالمہ

علم ہر فیل و قال ایش آنچق»

جناب آخوند حقیقتہ بویلدر. عشقسز،

ہوسسز، دنیاہہ ہیچ ہر خیرلی ایش عملہ کلمز.

ہیچ ہر سرالہی ہیچ ہر اختراع وجودہ کلمز.

اوت یالکز علم رسمی او قومقلہ رفعتہ رفعت آرز

وی محالدر، بو طوغری سوزدر؛ الک بیوک

مکتب و مدرسہ لردہ اکمال تحصیل ایدنلردن

اویلہ لرنسی بیلورم کہ او قودقلری

علم رسمی سایہ سندہ آنچق باشنی

صافلیہ چق ہر خدمتہ کیچوب آنکلہ اکتفا ایدرلر.

اما اورنما مکتبلری اکمال ایشمش، یا اوز اوزنہ او قومش

اویلہ ہوسلبلر واردرکہ علم حقیقتہ عشقلری سایہ

سندہ الک فضیلتلی صاحب علملرنک حمیتلی صاحب

رفعت اولمشلردر. بو سببدن درکہ اوز فکر

مسلکلرینہ اولان عشقلری سایہ سندہ بونچہ

ملیونلر ایچندہ آنچق اون اونبش سقراط، افلا

طون، امام ابوحنیفہ، جعفر صادق، ماتریدی، ابن

رشد، غزالی، ابن عربی، شیخ رومی شکسپر،

وچورونک اولدیغندن بی خبر اولہ چغی کبی، مهندسنی دە حقیلہ بیللمہ چکلر. بونک کبی برکس اللهنک آثاری اولان مخلوقات و موجوداتنک اسرار حیاتیہ و خواص طبیعیہ لرینی بیلدن علوم عقلیہ دن بی خبر اولورسہ شہسز مؤثر نک یعنی الله تعالی نک قدرت و صمدانیتندن بی خبر اولوب الله تعالی بی حقیلہ معرفت ایدہ آلمہ چقدر. گرچہ او کس ایسترسہ شریعت عملیہ علمندہ کامل و مجتہد اولہ «من لم يعرف الہیئۃ والتشریح فهو عنین فی معرفۃ الله تعالی».

آخوند دیپور: «زمانہ زدہ بزیم مسلمان نک انسانیتی مدنیتی دیانت اسلامیہ فی بیلوب عمل ایتہگہ موفوفدر، علم طب علم حساب بیللمکله انسان اولمق اولماز».

بن دە تصدیق ایدرم کہ انسان یالکز ہر علمی بیللمکله البتہ گوزل طبیعتلی کامل ہر انسان اولہ آلماز. بلکہ لازمدر کہ خلقتندہ ہر آز استعدادی اولمقلہ برابر، خرده باشندن معلوماتی آنا قولندہ تربیہ ایدوب اخلاق حسنہ کسب ایلہ، صوگرہ علوم عقلیہ و نقلیہ ایلہ حقوق و ظائفی انسانیت سنی بیلوب حسن اخلاقیی آرندرہ. بوقسہ ایستر شریعت، ایستر حکمت اولسون ہیچ ہر علم اوز اوزندن، انسانی تربیہ لی، گوزل اخلاقی ایدہ بیللمز. بوکا مثال ایسہ عثمانلی وغیری یرلرنک مدرسہ لرندہ تربیہ سز اخلاقسز ہر چوق ملالر، نیچہ یلدر شریعت علملرینی او قودقلری حتی اجازہ بیلہ آلدقلری حالہ او قوبانلرنک الک ہوزق اخلاقیسی الک فساد طبیعتلیسی اولورلر. حالبوکہ طب، حقوق، عسکری وغیری مکتبلر دە او قوبانلر بونلرہ نسبتلہ ہر درجہ اخلاقی، غیرتلی اولمقلہ برابر اوز ملت دینلرینہ دللرندن کلدیکی قدر خدمندہ بولنورلر.

وقایو لرینی نبوتون وغالبه، قایوبر لرینی کمال
ومدحت پاشاوسید طباطبائی ایلمر. عشق وعشقنک
خاصیتی بویله در. بوقسه عشق ظن ایتدی بکنگز
کبی دنیادن قطع علاقه ایدوب گ یا وصول الی
الله زعمنده اولهق دگلدر.

(آخری وار).

مترجم: «محمد نجیب توننتاری»

الفیه روی، بایرون، شیلر، غالبه، پاستور،
ایدیسون وغیرلر، باشقه لرندن امتیاز ایدوب
شهرت ونام ابدی کسب ایتمشلر در. ایشته ملامحمد
بغدادینک بیان قیلدیغی عشق واستعداد بویلدر.
بو عشق ایسه هر کسنگ استعداد وتربیه داوایه
سنه کوره قایوسنی ابوحنیفه وجعفر صادق، قایو
سنی غزالی وابن رشد، قایوسنی محی الدین

تعلیم و تربیه

باشقه نفسله غالب ایدوب ملائکه درجه سینده
ترقی ایدر. اگر بالعکس نفس ناطقه سینى
مقلوب و قالان ایکی نفسنی غالب ایلسه، معاذ
الله حیوانات وحشیه بلکه آنندن بدتر درجه یه
تنزل ایدر. حیوانلرنگ بعضیسی ادبى قبول
که استعداد سببلی، باشقه حیوانلردن افضل
اولور که اوشبواش حیوانلرده هم نفس ناطقه
اولد قینه دلالت ایدر. انسانلرنگ بعض جنسنک،
نفس ناطقه ضعیف اولوب، مذکور ایکی نفس
غالب اولورده، انسانیتنگ الک صـ وک بلکه
وحشی حیوان درجه سینده بقین درجه که تنزل ایدر.
انسانلرنگ بعض جنسنده، نفس ناطقه قوت
لی، وباشقه نفسلر ضعیف اولور، بونلر هر
تورلی خیر وسعادت که مستعدلردر. حتی
انساندن بعضیلری: شول درجه ترقی ایدر که،
حتی ملائکه دن بوقاری درجه که ترقی ایدوب،
الله تعالی طرفندن وحی که مستعد اولورلر،
جناب حق ایله بنده لری آراسنده واسطه لقی
ایرلر، (پیغمبرلر کبی) انسان ایچون موندن ده
بوقاری درجه بوقدر.

نفس ناطقه ضعیف اولان آدمیلر ایکی نوع درکه

تعلیم و تربیه

(ابن مسکویه ننگ «تهذیب الاخلاق» نام اثرندن مقتبس)

اوج تورلی نفس.

بنی بشرده اوج تورلی روحانی قوت وار
درکه: اول قوتلر «نفوس ثلاث» دینلور. بر
نچیسى «نفس بهیمیه»، ایکنچیسى «نفس سبعیه»،
اوجنچیسى «نفس ناطقه»، اولوب، اوشبو اوجنچیسى
اولان نفس ناطقه انسانده اولغان، روحانی
قوتلرنگ الک اشرفی در. چونکه انسان اولگی
ایکی قوتده حیوانلر ایله مشترک اولوب، نفس
ناطقه سببلی باشقه حیوانلردن ممتاز اولور.
بر آدمده نفس ناطقه قوتلی وغالب اولسه،
انسانیتنگ کامل درجه سنده اولور وبالعکس
نفس ناطقه ضعیف اولوبسده، نفس بهیمیه ایله
نفس سبعیه غالب اولسه، انسانلر درجه سنندن
چیقوب، وحشی حیوان درجه سینده تنزل ایدر.
لکن اوشبو قوتلرنگ غلبهسى، انساننگ اوز
اختیارنده در. اگر تلاسه نفس ناطقه سنى

اگر بر آدم، بر اين گولگنى نيت قىلوبيه
 نفس بهيميه گه ايارب اشلامى قالسه، بر
 حكيمىڭ سوزينه مصداق اولور. حكيم ديور:
 « آدملىر اين گولگ قىلورغە نيتده قىلورلر،
 ومع ذلك، نفس بهيميه لرينه مغلوب اولوب،
 مذكور اين گولگنى اونتورلر. شويله اين گولگنى
 سويو، سويماو على السوا اولورده قالور.»
 مونڭ مثالى: قيوغە توشمىش ايكى آدم كىي
 دركه: بىرى صوفى، وبىرى كوزلى اولدقى
 حالده توشمىشلر. اوشبو قيو «سئلسنك آرتق
 عيىلى اولان كوزلپسى اولوب، صوفى بوجه
 معذوردر. كذاك بر آدم اين گولگنى نيت
 قىلوبيه، نفسينه اياروب قىلماي قالسه،
 كوزلى اولا طور قيوغە توشكان كىي اولور.
 سانى معلم لردن: عبدالقيوم بهمانى جولباقى.

بر نوعى نفس ناطقه نڭ مغلوب اولوى
 سببلى، هر تورلى وحشتنى قىلسه ده لکن ممکن
 قدر آدملىر گه كوسترماز گه سعى ايتاروبوبله
 بوزوق عيىلى بر بىخى آدم كورسه آندن
 حيا ايلر و آنڭ هالىنه غبطه ايدور. ايكنچپسى
 شول قدر حسيس اولور كه: قىلغان اشينه نام
 اولوب، بىخى كىشپك هالىنه غبطه قىلمق،
 شويله طور سون بلكه بالعكس اوزينڭ مسلك
 خيىنى مدافعه قىلماغە چالشور، اوزينى حقى
 تابار.

نفس ناطقه نڭ اهميتى. عاقل اولغان
 هر بر انسان اوزينڭ قو عاقل (نفس ناطقه)
 سيني باشقه قوت لرينه مالك قىلورغە سعى
 قىلمق تيوشدر، تا كه نفس سببىه ايل نفس
 بهيميه، قوه عاقل نڭ نفوذى نعتنده محكوم
 اولسونلر. بر آدم نفس ناطقه سيني، باشقه
 نفسلره، مالك و حاكم قىلمازسه، قولنده غسى
 ياقوتنى اوتغە تاشلامق كىي بر عقسزلق
 ايتمىش اولور.

انسان هر وقت نفس ناطقه نڭ خواجه
 اولديغنى بيلوب، باشقه قوت (نفس) لرينه
 حاكم قىلمق تيوشدر كه «نفس بهيميه» ايل
 «نفس سببىه»، انسانى هلاكت چوقرينه توشر
 ماسونلر. چونكه: مذكور ايكى نفس گه اختيار
 ويرلور ايسه آخرى هلاكتدر. «نفس سببىه»
 بر قدر ادب و تربيه نى قابل اولوب، نفس
 بهيميه هيچ بر ادبى قابل دگلدنر. شول جهتل
 انسان اول نفس سببىه سيني تحت تصرفينه
 آلوب، شول نفس معونتى ايل نفس ناطقه
 (نفس بهيميه) نى تاديب قىلسون، تا كه
 انساننى هلاكتدن صاقلار. چونكه نفس بهيميه
 هر وقت هلاكت و خطر طرفينه آلوب وارر.
 اگر شويله ايدبدن، نفس بهيميه گه خواجه
 اولسه، دنيا، و آخرت سعادتينه نائل اولور.

مرسد و مخاره

اوپا شهر ندىن :

«دنيا» و «قبر» سوزلرپنڭ تركيچه لرى
 وارمىدر؟ اولسه نيچوكدر؟ ذوالعينين
 «شورا»: بعض لغت كتابلرنگه كورديكيمره بناء
 برنجسبنڭ اسمى «اچون» و «اچون»، ايكنچى
 سبنڭ اسمى ده «نوگا» در.

اشعار:

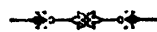
قارتايغان « قنا » گلىنە.

۱

عجب! گل سېن نى بولدى سىڭا طاغىن؟
 قوروب يافراقلىرىڭ ، كىيىكان بوپاغاڭ ،
 قورولغان ھم بوروشكان ، صارغايوب سېن
 كىتوب ياشلىق وقتلىرى قارتايوب سېن .
 قايا كىندى سېنىڭ آل چچكە لىرىڭ ؟
 نىگە توكدىڭ آلارنى ، چچكە لەدىڭ ؟
 اوطورايدىڭ ترەز توبدە بانقىدە ،
 اوينىڭ ايچى سىنگىل نورلانوبدە ؛
 ياشل يافراق ، قىزىل چچكە ايلەن سېن
 توشىڭ كىرۇب طورايدىڭ زورلانوبدە .
 قايا زىننىت ، قايا ايسىڭ حاضردە ؟
 قوت اوچرىغىڭ سىنىڭ توشىڭ حاضردە .
 آلۇب طىشقە سىنى آلۇب بەرزلىر ،
 بوبانقىدەن ھىرلىك كە سوررلىر...

تمام بىسكان قوتك ، درمانكده .
 تىگانەك يولداشك ، سويگان ياركده .
 سنى حاضر ياراتمى دوست - پاراندە .
 ايلكده صوسيبوب يورگان بالاكده .
 بوپاغكا الە ايدى اوقالوب ،
 اوينى ايدى از آزغنه صوصالوب
 سنى كورگاچ حضور ، كيف تابايدى ،
 كيتوب حسرتلرى ، ايچدن يوغالوب
 اوينچق بيرمه گاچ آنك آناسى
 طور ايدى سنك برلە يوانوب .
 « بوييم بارماقلارى » ديوب قارا فاش
 كويلەب ، يرلاب سيبەيدى صو قوانوب .
 حاضر بولدى كفنەگى اولك سين ،
 قوروب حېوان آشاماسلق بولوب سين .
 بر اشكە دە ياراقسىز طشقە آطارغە ؛
 سكا اوغشى حاضرده گى تاتارده
 كيتوب قولدن قدر ، قيمت ، نشانى ،
 خراب ايتدى
 سنك كىيى ماتور ايدى آلارده .
 اوروب غىرت ، الوب قولغە جهاننى .

« ظريف البشيرى »

نوعه

♦♦ قزان شهزنده عرب هر فلری ايله كتاب وقران باصار ايچون ۱۸۰۰ نچی يیل ۱۵ نچی دکابرده رخصت ویرامشدر.

♦♦ ایسپانییه موزه خانه لرنده عرب استادلری طرفندن ایشلانمش فلچلر اولنور. بونلرنک بعضیلرینک صاپلری فیل دیشندن ایشلانمشدر.

پاریژ سرگیسند بویله فلچلردن رضوان اسملی برعرب استادی طرفندن ایشلانمش بری آبری صورتده جالب دقت اولمشدر. فلچنک صابی خالص آلتوندن ایشلانوب تیمر ايله صابی آراسنده اولان بری فیل دیشی ايله زینتلنمشیدی.

♦♦ یاشین یاشینلاب یغمور یاغدیغی وقتلرده آلتون، کوش، تمبر، چنقو (تسینکو)، باقر، فورغاش کبی معدنلر؛ فوروم و بیوک مناره هم آغاچلر اوزلرینه یاشین ناروتوب طورلر، شونک ایچون یاشین وقتلرنده بو نرسه لرگه یاقین طوررغه تیوش دگل؛ فقط نارات آغاچی صررسزدر. یاشین وقتنک ممکن اولورسه یفاک یالوق ايله باشنی اورتوب طورمق فائده لیدر.

کوبمو ایچهلر؟

اورتا حساب ايله بر ییلغه

روسیه ده هر کشی	آلتی یارم ششه
انگلتره ده	» ۱۹ یارم
آمریقاده	» ۲۲ ششه
بلجیقاده	» ۲۹
فرانسییه ده	» ۵۵

کملرنک بایلغی کوبمو؟

(یر، فابریقا، بنا، آتجه، یوله و باشقلرنک بهالرن همه سن برگه قوشوب خلقنک صاینه بولگانده)

روسیه ده	کشی باشینه	۱۴۸۳ سوم
گیرمانیاده	»	» ۴۷۴۰
فرانسییه ده	»	» ۶۲۲۵

آمریقاده	»	» ۸۰۰۰
اورتا حساب ايله ییلق داخود:		
روسیه ده	کشی باشینه	۶۳ سوم
انگلتره ده	»	» ۷۵۰۰
گیرمانیاده	»	» ۱۸۴
فرانسییه	»	» ۲۳۳
انگلتره	»	» ۲۷۳
آمریقا	»	» ۳۶۶

♦♦ ترکیا سلطانی خزینه سنده اولان اصل تاشلر نك قیمتی روسیه آتجه سی ايله ۸۰ ملیون سوملق ديه تقدیر اینهلر.

♦♦ عام حیوانات ايله مشغول آدملر سوزینه کوره ایکوز ايله اوچوز ییل آراسنک یاشاچی بالقار وار.

۵۶۳

«المقتبس» و «شورا»

مصرده چیقمهده اولان معتبر «المقتبس» مجله سی «شورا» نی تقریض ایتدیکی صوکنده: «کاشکی شورا مجموعه سینک هر بر نومبرینه بور فورمه آرتدراوب، عربی عبارت ايله یازلنسه ایدی، روسیه اسلاملرینک علمی و ادبی حاللرینی بیلورگه مشتاق اولوب طورغوچی توری مملکت مسلمانلری قاشنده اعتباری دخی بلند اولور ایدی» دیه در. محترم رفیقمن نك اوشبو خیر خواهلرینه تشکر ایتمک لذتلی بر وظیفه مزدر.

«شورا» نك پروگرامی غایت ابرکن، «المقتبس» مرادینه موافق نشر اولنورغه مسلکی هم مساعد ايسه ده شمدیلکی روسیه ده اولان اسلاملرنک احتیاجلرینی کوز اوکنده طوتارغه و آنلرنک حیات اجتماعلرینه دائر مسئلهلر ايله مشغول اولورغه مجبوردر.

ناشرلری: محمد شا کر و محمد ذاکر رامیفلر
محرری: رضاء الدین بن فخر الدین

احمد گرای حسنی و شرکاسی

طرفندن باصلوب چغاچاق کتابلر:

تیاترو مجموعه سی :	علوم و فنون مجموعه سی :
کامیدیه ایکی پردهده (12-15 تین چاماسنده).	کوک هم یولانلر (پوچته ایله بیهررگه ۲۲ تین بهاسی ۱۸ تین)
کامیدیه بر پردهده (12-15 تین چاماسنده).	یاشن یاشنلهو، هم کوک کوکوهو (18 تین)
ادبیات مجموعه سی :	بر تامچی صوده تر کلک. (15 تین چاماسنده)
ملی رومان. (25-30 تین چاماسنده).	حفظ الصحت مجموعه سی :
رومان. تولستویدن ترجمه. (25-30 تین چاماسنده).	اسکار لاتینه یاخود قز لچه خسته لغی (4 تین)
ملی رومان. (25-30 تین چاماسنده).	قورصاقلی خاتونلرغه هم ابیلک ایتوچی خاتونلرغه فائده لی کیگاشلر (8 تین)
حکایه. روسچهدن ترجمه. (15-20 تین چاماسنده).	دیفتیریت یاخود تاماق آورووی (4 تین)
فنی رومان. ژول ویرنندن ترجمه. (30-40 تین چاماسنده).	حیوانلر تربیه سی. (12 تین چاماسنده)
ایر هم فز بالار اوچون کوکل آچارلق فائده لی یکریمی قدر تصفه حکایه لری جامع و چوق رسه لی بر رسالدر. بالارغه طوغان کونلرینی و بایرام قنلاب بیورلک هدیه کتابیدر. (40-50 تین چاماسنده)	آنانیزم یاخود یاشرن اش (5 تین چاماسنده)
	چوین یولنی کم او ییلاب چغاردی؟ بهاسی ۱۰ تین (پوچته ایله بیهررگه ۱۲ تین).
	ماشینانی کم او ییلاب چغاردی؟ (10 تین چاماسنده)
	پارا خودنی کم او ییلاب چغاردی؟ (10 تین چاماسنده)

اوشبو باصلوب چغاچاق کتابلرغه حق بر چاما ایله گنه قویلدی. باصلوب چغاچاق طوغری کیامه گانلرینک بهالرینی اوزگار تورگه حقمز واردر. بو کتابلرینی حاضرندن یازدروب قویغان آدملر (پوچته ایله بیهرو) حقیقینی تولمه سملر.

چیتدن خط ایله واقلاب کتاب صورتوچیلر دقتینه:

- ۱- (زاگانوی باندیرول) حقی ۷ تینلک مارکه آرتق کوندر لسون. (پراضتوی) خط ایله بیهررگان مارکلر هدیه (پراضتوی باندیرول) ایله صورتلغان کتابلر یوغالسه «احمد گرای حسنی و شرکاسی» هیچ بر عیبلی اوله یهچمدر.
- ۲- کوتهرگه کتای بیهررگهس. آنچه یا که پوچته مارکه سی آلدن کوندر لسون.
- ۳- کتاب صورتوچیلر اوزلرینک آدریس لرینی ممکن قدر تفصیلا و آچی ایتوب یازسونلر.

- ۱- چیتدن خط ایله برهملب کتاب صورتوچیلرغه یکلک بولسون اوچون توبه نده گی شرطلرینی درج ایدوب شوکا رعایه ایتولرینی اوتنه مز :
- ۲- صورتلغان کتابنک قایسی (مجموعه) دن فی اسلی کتاب ونیچه وانه کیره کلکی یازلسون.
- ۳- اوزمن باصدرغان کتابلردن باشقه کتاب صورتلناسون.
- ۴- صورتلغان کتاب بر صومندنه گیم بولسه نالوژ ایتوب بیهررگه س نالوژ ایتوب صورتلغانه صومینه ۲۵ تین زاداتکله آلدن کوندر لسون.
- ۵- ایچنه مارکه سالونغان خطلر یوغالمی طابشرلور ایچون (زاگانوی) ایتوب بیهررگه سون. صورتلغان کتابلرینی یوغالتمی آلور اوچون

نشریاتمیزنگ باشلانوی
۲۵ نچی فیورال ۱۹۰۷ نچی سنه

اوقوگیز

ادبیات

تیئاترو

علوم و فنون

حفظ الصحه

مجموعه‌لری

بوزنگ نشر ایتمکدن کتابلریمیزی هریرده مشهور کتایچیلردن آلی مکتبدر

نشر

ایندگیز

کتابلر

ارفورغه فائده‌لی،

تلی هرکم آکلاراق یکل،

کاغدی یاخشی، باصمه‌سی ماطور،

هرکم فاشنده مدوح و مقبولدر.

اعلانمیزنگ باشندن آغرینه

قدر اوقوب

چقساگیز

ایدی.

صاحب و ناشریلوی :

احمد گرای حسنی و شرکاسی

قران.

بوزنگ بواعلانمیز اورگیزمیزگه کیروک بولماسه دوست ایشارمیزگه بیورگیزمیز اوتتمیز

احمد گرای حسنی و شرکاسی

طرفندن محرر ومتر جملرگه عمومی خطاب :

وخصوصیله ادبیات ایله اشتغال ایدن محرر لر مزی تشویق ایلوب یازغان اثرلرینک میدانغه چغووینه غیرت ایتمکدر . له الحمد ار باب معارفنک همتلری سایه سنده سکن آی اچنده بر خیلی کتابلر طبع ونشر اینمگه موفق اولدق . لکن بو قدر کتابلر ایله گنه طبیعی اکتفا ایده میه جکمزدن واهالیمزینک ملی اثرلرگه اولان احتیاجی فوق العاده بیوک اولدیغندن بز ناشرلر مهم ومفید کورلیگان کتابلرغه ، درجه اهمیتنه کوره ، مکافات نقدیه ویرمگه ویاخود مناسب حقلر ایله صاتوب آلوب باصدمماغه قرار بیردک . اعلان ایتدکمز مجموعهار دائره سنده وبالخصوص ملی حکایه ملی تیاتروغهدا اثر یازغان کتابلر فوق العاده بر عنونیتله قبول ایدیلولر .

بناء علیه بوندنصوکره یازوچی یاشلرمزگه میدان آچقدر . طروشوب اجتهاد صرف ایلوب یازغان اثرلرینک دنیاغه چغووینی تلگان افندیلر وکتابلرینک جاهل کتاچییلر قولینه بیش اون تبیین مقابلینه صاتلوبده مطبعه پوجماقنرندہ باصلمیچی چوروب یاتولرینه راضی بولماغان محررلر اثرلرینی بزگه کیترسونلر .

زیاده تفصیلات آلیق تلگان ذوات «سرای» مسافر خانه سنده شرکتهزینک اداره سنده (۱۶ نچی نومرگه) مراجعت ایتمه لیدرلر . ناشرلرینی هر کون کیچ ۷-۸ ساعتده ، مسلمان بایراملرندہ هم جمعه کونلرده کوندوز ۲-۴ ساعتده اداره ده کورمک مکندر .

بر ملتینک دوام وبقاسی نل وادیاتینک توزوکلگی و علم و معارفنک ترقیسی ایله در . علم و معارف مدینتینک یول باشچیسی وفلاح وسعادتنک منبعیدر . معارف وادیاتسز ملتینک ملکتنی ویران وحالی پریشاندر . « ادبیاتسز ملت تلسز انسان قیلندندر » دیهن بر فیلسوف اوشبو قول حکیمانہ سیله ادبیاتنک نسه درجه لرده لازم ولابد اولدیغنی بزگه بیک آچی آکلانمشدر . بر ملتینک درجه تمدنی کتابلری ایله اولچه نیلور . کتابی کوب اولان قومنک بالطبع اوقوچیسی ده کوب بولور ومدنیته ده بر کمال اولور . بز تاتارلرنک ، مدینتینک بر نچی قدمه لرینه باصماغه حاضر له نگان بو بیوک ماتنک ، تأسفی انورکته کتابلریده آز ومعارفیده آزدر . لکن ایمنی کچن کچدی عطالتنرگه واشسز لکه زگه دلیل اولان بو حالگه قوری تأسفی ایتو ایله گنه فالما یوب بلکه بو کوندن ، هیچ بر دقیقه فوت ایتمه یهرک بزگه بالفعل اشکه کرشمک لازمدر . هنر ومعارفیز یوق دیه قول باغلاب طورمق جائز تو گلدر . معارفنک نشرینه طرشمق کتاب ورساله لرنی یازمق وکوبه یتمک اهل قلمیزینک ذمه سینه فرض بولغان بر اشدر . ملت سزینک رهبر لیککنزنی استی وسزین خدمت کونه در .

عاجزلری بویله بر امل مقصدسکه خدمت ایتونی وظیفه بلدکمزدن من غیر حد بر شرکت ناشریه نک تاسیسنه جرات ایتدک . اساس مسک ومقصدمز اوز تلمزده فائده لی کتابلرنی کوبه یتمک ، ملی ادبیاتنک رواج وترقیسنه یاردم ایتمک

کتاب ایله سودا ایتوچیلر دقتینه:

ایتهرگه تله گان حرمتلو مشتریلر طوغری اوزمزگه مراجعت ایتسه لر هر جهتدن فائده کورلر . نشریات اشینه پکی غنه کرشدکمزدن کتاچی لرنک کوبسی ایله طانشلغیز یوقدر . شول سببدن بوکونگه قدر بزینک ایله معامله ایتمه گان حرمتلو کتاچییلردن اوزلرینی طانتولرینی امید ایلوب فالدق .

بزینک نشر ایتکان کتابلرمز ایله سودا ایتهرگه تله گان کتاچییلر اوزلرینک آدریسلرینی بلدرسه لر اوز طرفمزدن کتاچییلر اچون قویلغان شرطلرنی معلوم ایتهرمز . کتابلرمزنی صاتار اوچون اونار نسخته دن آلیق مکندر . کیرهک آزلاب کیرهک کوبله ب اولسون کتابلرمزنی نشر

اوارەون :

♦♦ عبد القیوم افندی گە: «قرآن و فن»
بجئنی هنوز مطالعه ایده آلیماق .

♦♦ باکیروف افندی گە: کیله چکە انشاء
الله شوئنگ کبی بیوک عالمردن کوبلرئنگ
ترجمه لری یازلنور .

♦♦ عبدالاول افندی گە: فکر گز موافقیر،
فقط «کاه والناس علی قدر عقولهم»
دیپوله مشدر .

♦♦ احمد افندی گە: «شورا» حقنک اولان
تقریضلر «شورا» ده یازامیه چقئتر. اصلاح
ایدلنور گە تپوشلی اولان نقصانلرینی
کوسترر اولسه گز دخی گوزل اولور .

♦♦ ش . جنایلیزینه: شتر گز درج اولنور .

♦♦ معلم حسن افندی گە: مکتوب گز افندی،
مطالعه گز حقنک ایروم بر بحث اولور .
♦♦ شاهین گری افندی گە: «ملی مطبوعات»،
«کوز نعمتی»، اسمنک بحثلرئنگ آخر لری
اوله چق فقط باشقه مقاله لر کوب اولدیغندن
اوز نوبتلرینی کونوب طور لر .

♦♦ ترکستانک «طالب العلم» افندی گە:
خدا یار خان حقنکه اوزینک اوغللری
طرفندن مفصل بر تاریخ کتابی یازلدیغی
ایشلادی .

♦♦ م . . . افندی گە: الوغ بر مانع
اولمادیغی صورتک «شورا» ده یازلنچ
مقاللر، درست و کامل امضالر ایله یازلامق،
اصولمزدنبر .

ترویسیکی علماسی و اصول جدیده .

اصول جدیده ننگ شرعا و عقلا مقبولیتی هم آنک سلفلر اصولی ایدیگی، دینی
مدرسه لرده حساب، هندسه، هیئت، حکمت، جغرافیه، منطق کبی فنلرینی
اوقوتونک درستلگی حقنک، باشک مشهور الشیخ زین الله النقشیدی حضرتلری
اولدیغی حالده، ترویسیکی علماسینک امضاسیله اعلامنامه، عمومی نصیحت هم
«وقت» طرفندن قوشلغان بر مقنمه دن عبارت آچق ترکی تله کچکنه بر
رساله باصیلوب چقدی .

«...» اداره سنده، اورنبورغک «کریموف حسینوف» مغاز سنک و باشقه کتابچیلرده ساتلیقمه در .

یوزلب ۲ صوم. بره ملیب هتین .

«...» همیشه اصول جدیده حقنک اغتلا فلاشوب طورغان برار گە بونک طار الوی مطلوبدر .

اوشبو نومر «شورا» نك مندوچه سى .

عبداللطيف خان .
صاحب گرى خان .
مصطفى كامل پاشا . مصدره « اللواء » جريدته سى صاحبه
آمرىقا فسكرلرى . آنا و آنك ايزگولكى . الله و آنك وارلىغى
علوم عاليه درسلى . (محمد فرید وجدى)
روسىده ايناروديس مکتبلى . (ف . ك)
ترکستان ولايتى . (احمدجان بيكتروف)
عثمانلى ادبياتى . (ف . ك .)
بزه قايسى علملر لازمدر ؟ (مترجم محمد نجيب تونتارى)
اوچ تورلى نفس . (مترجم عبدالقيوم)
اشعار . (ظريف البشيرى)
مراسله و مخابره

تنبيه

«شورا» ده نشر اولاننده اولان «آمرىقا فسكرلرى» نام مقاللر
اورسكى شهرنده «شرق» كتابخانه سى طرفندن نشر اولنجه چنى اعلان
اولنمشيدى . فقط بعض سببارگه كوره شمى «شورا» ده يازلنده در .
صوگره رساله شكلىده هم ترتيب ايدلنوب ، ايلكدن اولان اعلانينده
موافق «شرق» كتابخانه سى طرفندن هم نشر اولنسه كرك .

اورنپورغ

«كريموف» حسينوف و شركاسى « نك پاراواي باصه خانه سى

۱۹۰۸